

diese Ausg. 00
Vergl. Ch 2590 ⁱ
Hlg

EX LIBRIS
Ex libris Ludovici
Caueri.

1805

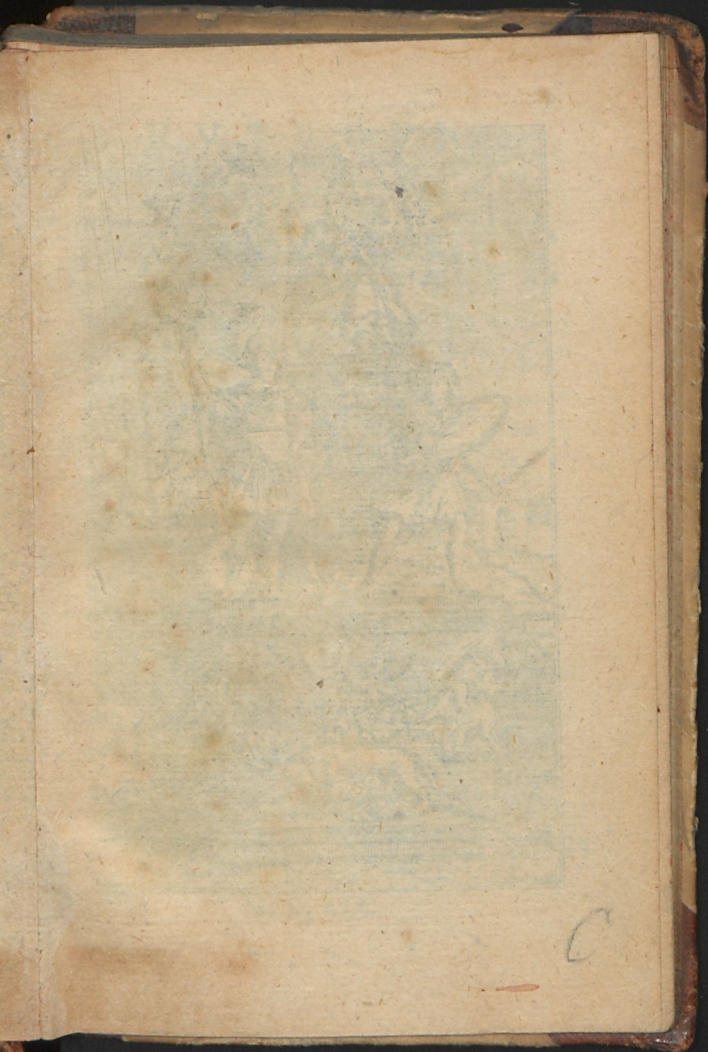
Ex libris Eduardi
Caueri.

1833.

Ex libris Pauli Caueri
1881.

Ex libris Detlefi Caueri.
1906.

E V T R O P I I
B R E V I A R I V M
H I S T O R I A E
R O M A N A E .

E R E C E N S I O N E
H. V E R H E Y K .

N O R I M B E R G A E ,
E X O F F I C I N A L I B R A R I A R I E G E L I A N A .
M . D . C C C .

A. 249.

E V E R O P E I

BREVARIUM

HISTORIAE

ROMANAE

AVGVSTINI

EPISCOPI

AVGVSTINI

EPISCOPI

OPVS

DOMINO VALENTI GOTHICO MAXIMO
PERPETVO AVGVSTO.

*Res Romanas, ex voluntate mansuetudinis
tuae, ab urbe condita ad nostram memoriam,
quae in negotiis vel bellicis vel civilibus emine-
bant, per ordinem temporum brevi narratione
collegi strictim, additis etiam his, quae in prin-
cipum vita egregia exstiterunt; ut tranquillitatis
tuae possit mens divina lactari, prius se illustrium
virorum facta in administrando imperio secu-
tam, quam cognosceret lectione.*

E V T R O P I I
BREVIARIUM
HISTORIAE ROMANAE
LIBER PRIMVS.

I. **R**omanum imperium, quo neque ab ex-
ordio ullum fere minus, neque incremen-
tis toto orbe amplius humana potest memoria
recordari, a ROMVLO exordium habet; qui
A 2 Rheac

Rheae Silviae, Vestalis virginis, filius, et (quantum putatus est) Martis, cum REMO fratre, uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocigaretur, octodecim annos natus urbem exigam in Palatino monte constituit, XI. kal. Maii, Olympiadis sextae anno tertio, post Troiae excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

II. Condita civitate, quam ex nomine suo ROMAM vocavit, haec fere egit. Multitudinem finitimorum in civitatem recepit: centum ex senioribus legit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores nominavit propter senectutem. Tunc cum uxores ipse et populus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romae nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Caeninenses vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Veientes; haec omnia oppida urbem cingunt. Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad deos transisse creditus est et consecratus. Deinde Romae per quinos dies senatores imperaverunt: et his regnantibus annus unus completus est.

III. Postea NVMA POMPILIVS rex creatus est: qui bellum quidem nullum gessit; sed non minus civitati, quam Romulus, profuit.

Nam

Nam et leges Romanis, moresque constituit, qui consuetudine proeliorum iam latrones ac femibarbari putabantur; et annum descripsit in decem menses, prius sine aliqua computatione confusum: et infinita Romae sacra ac templa constituit. Morbo decessit, quadragesimo (et) tertio imperii anno.

IV. Huic successit TVLLVS HOSTILIVS. Hic bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII. milliario sunt: Veientes et Fidenates, quorum alii sexto milliario absunt (ab urbe Roma,) alii octavo decimo, bello superavit, urbem ampliavit, adiecto Coelio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit.

V. Post hunc ANCVS MARCIVS, Numa ex filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit: Aventinum montem civitati adiecit, et Ianiculum: apud ostium Tiberis civitatem supra mare sexto decimo milliario ab urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periit.

VI. Deinde regnum PRISCVS TARQVINVS accepit. Hic numerum senatorum duplicavit; Circum Romae aedificavit; ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos: et non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romae

territorio adiunxit, primusque triumphans urbem intravit. Muros fecit, et cloacas, Capitolium inchoavit. Trigesimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est, regis eius, cui ipse successerat.

VII. Post hunc **SERVIVS TVLLIVS** suscepit imperium, genitus ex nobili femina; captiva tamen, et famula. Hic quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, urbi adiunxit: fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum LXXXIII millia civium Romanorum, cum his, qui in agris erant. Occisus est XLV imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, filii eius regis, cui ipse successerat; et filiae suae, quam Tarquinius habebat uxorem.

VIII. **LVCIVS TARQVINIVS SVPERBVS**, septimus atque ultimus regum, Volscos (quae gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est) vicit: Gabios civitatem, et Sueffam Pometiam subegit; cum Tuscis pacem fecit: et templum Iovi in Capitolio aedificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo milliario ab urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius eius, et ipse Tarquinius iunior, nobilissimam feminam Lucretiam, eandemque
pudi-

pudicissimam, Collatini uxorem, stuprasset, ea-
 que de iniuria marito, et patri, et amicis que-
 sta fuisset; in omnium conspectu se occidit.
 Propter quam causam Brutus, parens et ipse
 Tarquinius, populum concitavit, et Tarquinio
 ademit imperium. Mox exercitus quoque eum,
 qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugna-
 bat, reliquit, veniensque ad urbem rex, portis
 clausis exclusus est. Cumque imperasset annos
 viginti quinque, cum uxore et liberis suis fugit.
 Ita Romae regnatum est per septem reges annis
 ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma,
 ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum
 milliarium possideret.

IX. Hinc CONSVLES coepere pro uno
 rege duo hac causa creari; ut, si unus malus
 esse voluisset, alter eum, habens potestatem si-
 milem, coerceret. Et placuit, ne imperium lon-
 gius, quam annum unum haberent, ne per diu-
 rnitatem potestatis insolentiores redderentur,
 sed civiles semper essent, qui se post annum
 scirent futuros esse privatos. Fuerunt igitur an-
 no primo, expulsis regibus, COSS. L. Iunius
 Brutus, (qui maxime egerat, ut Tarquinius pel-
 leretur) et Tarquinius Collatinus, maritus Lu-
 cretiae. Sed Tarquinio Collatino statim sublata
 dignitas est. Placuerat enim, ne quisquam in
 urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo

accepto omni patrimonio suo, ex urbe migravit, et loco ipsius factus est Valerius Publicola consul.

X. Commovit tamen bellum urbi Romae rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: et collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit. In prima pugna Brutus consul, et Aruns Tarquini filius, invicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanae matronae, defensorem pudicitiae suae, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiae patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque consules habuit: cum Tarquinius Collatinus urbe cessisset propter nomen, Brutus proelio perisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

XI. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ferente Porfena Tusciae regione: et Romam pene cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porfena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium praestaret, Tusculum se contulit, quae civitas non longe ab urbe est: atque
ibi

ibi per quatuordecim annos privatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, et de his est triumphatum. Quinto anno Valerius ille Bruti collega, et IV. COS. fataliter mortuus est; adeo pauper, ut collatis a populo nummis, funtum habuerit sepulturae: quem matronae, sicut Brutum, annum luxerunt.

XII. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinius ad iniuriam foci vindicandam, ingentem collegisset exercitum, nova Romae dignitas est creata, quae DICTATVRA appellatur, maior quam consulatus. Eodem anno etiam MAGISTER EQVITVM factus est, qui dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc tranquillitas vestra habet: maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, et ante eum Caius Caesar, sub dictaturae nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romae primus fuit Largius: magister equitum primus Sp. Cassius.

XIII. Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romae fecit, tanquam a fenatu atque consulibus premeretur. Tum et ipse sibi TRIBVNOS PLEBIS, quasi proprios

prios iudices et defensores, creavit, per quos contra senatum et consules tutus esse posset. Sequenti anno Volsci bellum reparaverunt, et victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

XIV. Octavo decimo anno post eiectos reges expulsus ex urbe Q. Marcius, dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum civitatem; ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque faepe vicit. Usque ad quintum miliarium urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis; nisi ad eum mater Veturia, et uxor Volturnia ex urbe venissent: quarum fletu et deprecatione superatus, removit exercitum. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

XV. Caesone Fabio et Tito Virgino COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatui et populo, per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in proelio conciderunt. Unus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter aetatem puerilem duci non potue-

potuerat ad pugnam. Post haec census in urbe habitus est, et inventa sunt civium capitum CXIX. millia.

XVI. Sequenti anno, cum in Algido monte, ab urbe duodecimo ferme milliaris, Romanus obsideretur exercitus, L. Quinctius Cincinnatus dictator est factus: qui agrum quatuor iugerum possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere et arans esset inventus, sudore deterso, togam praetextam accepit, et caesis hostibus liberavit exercitum.

XVII. Anno CCC et altero ab urbe condita, imperium consulare cessavit, et pro duobus COSS. decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, DECEMVIRI nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis, Appius Claudius, Virginii cuiusdam, qui honestis iam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum a decemviro sustineret, et egressus ad milites, movit tumultum. Sublata est decemviris potestas, ipsique damnati sunt.

XVIII. Anno trecentesimo decimo quinto ab urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium praestabant his Veientes, et rex Veientium Tolumnius. Quae ambae civitates tam vicinae urbi sunt, ut Fidenae sexto;

sexto; Veientes XVIII milliario absint. Coniunxerunt se his et Volsci. Sed Mamercus Aemilius dictatore, et L. Quintus Cincinnatus magistro equitum, victi, etiam regem perdidērunt. Fidenae captae, et excisae.

XIX. Post XX deinde annos Veientani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiae atque ditissimam. Post eam cepit et Faliscos, non minus nobilem civitatem; sed commota est ei invidia, quasi praedam male divisisset: damnatusque ob eam causam, et expulsus civitate est. Statim Galli Senones ad urbem venerunt, et victos Romanos undecimo milliario a Roma apud flumen Alliam secuti, etiam urbem occuparunt: neque defendi quidquam, nisi Capitolium, potuit. Quod cum diu obsedissent, et iam Romani fame laborarent, a Camillo, qui in vicina civitate exsulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt. Postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt; sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut et aurum, quod his datum fuerat, et omnia, quae ceperant, militaria signa revocaret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est, et appellatus secundus Romulus, quasi et ipse patriae conditor.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

I. Anno trecentesimo sexagesimo quinto ab urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, et pro duobus COSS. facti TRIBVNI MILITARES consulari potestate. Hinc iam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quae per septuaginta annos bellum gesserat, vicit: et Aequorum urbem, et Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit, et tres simul triumphos egit. Titus etiam Quintius Cincinnatus Praenestinos, qui usque ad urbis Romae portas cum bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit; octo civitates, quae sub ipsis agebant, Romanis adiunxit: ipsum Praeneste adgressus, in deditionem accepit; quae omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus. // Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: et quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates ibi maiores non essent. // Resumerunt tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseveraverunt. Rursus consules facti.

II. L. Genucio, et Q. Servilio COSS. mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum

mulum delatus est. T. Quintius dictator adversus Gallos, qui ad Italiam venerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario, trans Anienem fluvium confederant. Nobilissimus de senatoribus iuvenis T. Manlius, provocantem Gallum ad singulare certamen progressus occidit: et sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt; mox per C. Sulpitium dictatorem etiam victi. Non multo post a C. Martio Tusci victi sunt: VIII millia captivorum ex his in triumphum ducti.

III. Censu iterum habitus est. Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites praestare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeque legiones decem: qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quae cum profectae essent adversus Gallos, duce L. Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se M. Valerius tribunus militum obtulit: et cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit. Mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus alis et unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset aspiciere. Ita a tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen

nomen dedit. Nam postea idem **Corvinus** est dictus. Ac propter hoc meritum, annorum trium et viginti consul est factus. Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoque a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eorum; alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuae consulibus ob meritum victoriae in Rostris positae sunt, (Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est.)

IV. Iam Romani potentes esse coeperunt. Bellum enim in centesimo et tricesimo fere miliario apud Samnitas gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam, et Apuliam. **L. Papirius Cursor** cum honore dictatoris ad id bellum profectus est. Qui cum Romam redisset, **Q. Fabio Maximo**, magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, praecepit, ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime, dimicavit, et Samnitas delevit. Ob quam rem a dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti favore militum et populi libertatus est: tanta Papirio seditione commota, ut pene ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos, **T. Veturio** et **Sp. Postumio COSS.** (apud **Furculas caudinas** angustiis locorum conclusos)

Entropius. B

fos) ingenti dedecore vicerunt, et sub iugum miserunt. Pax tamen a senatu et populo soluta est, quae cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt a L. Papirio consule: septem millia eorum sub iugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius censor Aquam Claudiam induxit, et viam Appiam fravit.

V. Samnites reparato bello Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus fuisset, et Samnitas vicit, et plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo COSS. contra Samnites missi, ingentibus proeliis eos confecerunt. Tum bellum cum Samnitibus, per annos novem et XL. actum, sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit. Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiae, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque iunxerunt: sed cum Romanam tenderent, a Cn. Cornelio Dolabella COS. deletae sunt.

VI. Eodem tempore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt, bellum indictum est: quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum, Epiri regem, contra Romanos auxilio popo-

poposcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum consul P. Valerius Levinus, qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renunciarent Pyrrho, quaecunque a Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit, quos incognitos Romani expaverunt: sed nox proelio finem dedit. Levinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractavit: occisos sepelivit. Quos cum adverso vulnere et truci vultu, etiam mortuos iacere vidisset, tulisse ad coelum manus dicitur, cum hac voce: *se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.*

VII. Postea Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Bruttisque, Romam perrexit, omnia ferro, ignique vastavit: Campaniam depopulatus est, atque ad Praeneste venit miliario ab urbe octavo decimo. Mox terrore exercitus, qui cum consule sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captivos sine pretio Romam misit, Unum ex legatis Romanorum, Fabricium, sic

B 2

admi-

admiratus est, ut, cum eum pauperem esse cognovisset, quarta parte regni promissa, sollicitare voluerit, ut ad se transfret; contentusque a Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenii Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem aequis conditionibus peteret, praecipuum virum, Cineam nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiae, quam iam armis occupaverat, obtineret. Pax displicuit: remandatamque Pyrrho a senatu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani iusserunt captivos omnes quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad veterem statum reverti, quam si binorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est. A quo cum quaereret Pyrrhus, *qualem Romanis comperisset?* Cineas dixit: *regum se patriam vidisse, scilicet tales illic fere omnes, quales unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Graeciam putaretur.*

VIII. Milii sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius et Decius Mus, consules. Certamine commisso Pyrrhus vulneratus est, elephantii interfecti, XX millia caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interiecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari

licitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quae contra caput eius medicus spondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo averti potest.* Tunc rex ad Siciliam profectus est: Fabricius, victis Samnitibus et Lucanis, triumphavit. COSS. deinde, Curius Dentatus, et Cornelius Lentulus, adversum Pyrrhum missi sunt: Curius contra eum pugnavit; exercitum eius cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Ea die caesa hostium XXIII millia. Curius in consulatu triumphavit: primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit, et apud Argos, Graeciae civitatem, occisus est.

IX. C. Fabricio Licino, et C. Claudio Canina COSS. anno urbis conditae CCCCLXI, legati Alexandrini, a Ptolemaeo missi, Romam venire, et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt. Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore COSS. Picentes bellum commovere, et ab insequentibus COSS. P. Sempronio, Appio Claudio, victi sunt; et de his triumphatum est.

Conditae a Romanis civitates, Ariminum in Gallia, et Beneventum in Samnio. M. Attilio Regulo, L. Junio Libone COSS. Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum civitate simul Brundusini, et de his triumphatum est.

477
334
X. Anno CCCCLXXVII, cum iam clarum urbis Romae nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quae copiae Romanorum essent, census est habitus: inventa sunt civium capita CCXCII millia, CCCXXXIV: quanquam a condita urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Q. Fulvio COSS. In Sicilia contra eos pugnatum est, et Appius Claudius de Afris et rege Siciliae Hierone triumphavit. Insequenti anno, Valerio Marco et Otacilio COSS. in Sicilia a Romanis res magnae gestae sunt. Taurominitani, Catanenses, et praeterea quinquaginta civitates in fidem acceptae sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetravit, deditque argenti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, et de his secundo Romae triumphatum est. Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani, C. Dujllio et Cn. Cornelio Afina COSS. in

in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillus commisso proelio, Carthaginiensium ducem vicit, XXXI naves cepit, XIV merfit. VII millia hostium cepit, III occidit. Neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, iam etiam mari plurimum possent. C. Aquilio Floro, L. Scipione COSS. Scipio Corsicam et Sardiniam vastavit, multa millia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

XI. L. Manlio Volfone, M. Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem, Carthaginiensium ducem, in mari pugnatum, victusque est. Nam perditis LXIV navibus, retro se recepit. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africae civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt, multisque vastatis, Manlius victor Romam rediit, et XXVII millia captivorum reduxit: Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit; contra tres Carthaginiensium duces dimicans, victor fuit; XVIII millia hostium cecidit, quinque millia, cum XVII elephantis cepit; LXXII civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginienses pacem a Romanis petierunt; quam cum Regulus

nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri
 auxilium a Lacedaemoniis petierunt // et duce
 Xanthippo, qui a Lacedaemoniis missus fuerat,
 Romanorum dux Regulus victus est ultima per-
 nicie. Non duo millia tantum ex omni Romano
 exercitu refugerunt; quingenti cum imperatore
 Regulo capti sunt: XXX millia occisa: Regu-
 lus ipse in catenas coniectus.

XII. M. Aemilio Paullo, Servio Fulvio
 Nobiliore COSS. ambo Romani consules ad
 Africam profecti sunt cum trecentarum navium
 classe; primum Afros navali certamine superant.
 Aemilius consul centum et quatuor naves ho-
 stium demersit: triginta cum pugnatoribus ce-
 pit: XV millia hostium aut occidit, aut cepit:
 militem suum ingenti praeda ditavit. Et sub-
 acta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset,
 ut diutius expectare exercitus non posset. Con-
 sules cum victrici classe redeuntes, circa Sici-
 liam naufragium passi sunt, et tanta tempestas
 fuit, ut ex quadringentis sexaginta quatuor na-
 vibus, octoginta servari vix potuerint. Neque
 ullo tempore tanta maritima tempestas audita
 est. Romani tamen statim ducentas naves repa-
 raverunt, neque in aliquo animus his infractus
 fuit.

XIII. Cn. Servilius Cepio, et C. Sempro-
 nius Blaesus COSS. cum ducentis sexaginta na-
 vibus

vibus ad Africam profecti sunt, aliquot civitatem ceperunt: praedam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cum continuae calamitates Romanis displicerent, decrevit Senatus, ut a maritimis proeliis recederetur, et tantum sexaginta naves ad praesidium Italiae salvae essent. **L. Caecilio Metello, C. Furio Placido COSS.** Metellus in Sicilia Afrorum ducem, cum CXXX elephantis et magnis copiis venientem, superavit, XX millia hostium cecidit, XXVI elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit et Romam reduxit ingenti pompa, cum ~~CXXX~~ elephantorum numerus omnia itinera completeret.

XIV. Post haec mala Carthaginienes Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret. Ille Romam cum venisset, inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit: dixitque, *se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desisse.* Itaque et uxorem a complexu removit, et Romanis suavit, ne pax cum Poenis fieret. *Illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere: se tanti non esse, ut tot millia captivorum propter unum se, et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur.* Itaque obtinuit. Nam Afros pacem peten-

tes nullus admisit: ipse Carthaginem rediit: offerentibusque Romanis, ut eum Romae tenerent, negavit se in ea urbe mansurum, in qua, postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis extinctus est.

XV. P. Claudio Pulcro, et C. Iunio COSS. Claudius contra auspicia pugnavit, et a Carthaginiensibus victus est. Nam ex CCXX navibus cum XXX fugit, nonaginta cum pugnatoribus captae sunt: dermersae ceterae. Alius quoque consul classem naufragio amisit: exercitum tamen salvum habuit; quia vicina litora erant.

XVI. C. Lutatio Catulo, A. Postumio Albino COSS. anno belli Punici XXIII, Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC navibus in Siciliam. Afri contra ipsum CCCC paraverunt. (Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est.) Lutatius Catulus navem aeger ascendit: vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybaeum, civitatem Siciliae, pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam LXXIII Carthaginiensium naves captae sunt, CXXV demersae, XXXII millia hostium capta, XIII occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana XII naves demersae.
Pugna-

Pugnatum est VI. Idus Martias. Statim Carthaginenses pacem petierunt, tributaque est eis pax; captivi Romanorum qui tenebantur a Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent. Qui autem a privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco magis, quam a Carthaginensibus solveretur. Q. Lutarius, A. Manlius COSS. creati, bellum Faliscis intulerunt, quae civitas Italiae opulenta quondam fuit: quod ambo COSS. intra sex dies, quam venerant, transegerunt, XV millibus hostium caesis: ceteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato.

LIBER TERTIVS.

I. Finito igitur Punico bello, quod per XXIII annos tractum est, Romani iam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolemaeum Aegypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia rex Syriae Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliae Hiero Romam venit ad ludos spectandos, et ducenta millia modiorum tritici

tici populo dono exhibuit. Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco COSS. quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, et de his triumphatum. Carthaginienses tum bellum reparare tentabant, Sardinenses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium Romam, et pacem impetravit. T. Manlio Torquato, C. Attilio Balbo COSS. de Sardis triumphatum est; et pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio regnante, contigerat. L. Postumius Albinus, Cn. Fulvius Centumalus COSS. bellum contra Illyrios gesserunt; et multis civitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyriis triumphatum est.

II. L. Aemilio COS. ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit: traditumque est a Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per COS. tum prospere gesta est: XL millia hostium interfecta sunt, et triumphus Aemilio decretus. Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum M. Claudio Marcello, Cn. Cornelio Scipione

pione COSS. Tunc Marcellus cum parva manu equitum dimicavit, et regem Gallorum, Viridomarum nomine, manu sua occidit. Postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnavit, grandem praedam Romanam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli, stipiti imposita, humeris suis vexit. M. Minucio Rufo, P. Cornelio COSS. His tris bellum illatum est, quia latrocinati navibus Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitque sunt omnes.

III. Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem, Carthaginensium ducem, qui Saguntum Hispaniae civitatem, Romanis amicam, oppugnare adgressus est, annum agens vicesimum aetatis, copiis congregatis CXL millium. Huic Romani per legatos denunciaverunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa a Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt; captique ab Hannibale ultimis poenis adficiuntur. Tum P. Cornelius Scipio exercitu in Hispaniam profectus est: Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginensibus indictum est.

IV. Han-

IV. Hannibal, relicto in Hispania fratre Hasdrubale, Pyrenaeum transiit; Alpes adhuc ea parte inuas, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, et XX millia equitum; septem et XXX elephantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se iunxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Hannibalis adventu, e Sicilia exercitum Ariminum traiecit. // P. Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit; commisso proelio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse configit apud Trebiam amnem. Is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dederunt. // Inde ad Tusciam veniens Hannibal, Flaminio consuli occurrit; ipsum Flaminium interemit Romanorum XXV millia caesa sunt, caeteri diffugerunt. Missus adversus Hannibalem postea a Romanis Q. Fabius Maximus. Is eum differendo pugnam, ab impetu fregit; mox inventa occasione vicit.

V. Quingentesimo et quadragesimo anno a condita urbe, L. Aemilius Paullus, P. Terentius Varro, contra Hannibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui (Fabius) ambos COSS. monuit, ut Hannibalem, callidum et impatientem ducem, non aliter vincerent, quam proelium differendo. Verum cum impatientia Varronis consulis, contradicente consule altero, apud vicum, qui Can-
nae

nae appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale vincuntur. In ea pugna III millia Afrorum pereunt, magna pars de exercitu Hannibalis fauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt. Perit enim in eo Aemilius Paullus consul: consulares aut praetorii XX, senatores capti aut occisi XXX: nobiles viri CCC. militum XL. millia; equitum III millia et quingenti. In quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servi, quod nunquam ante, manumissi et milites facti sunt.

VI. Post eam pugnam multae Italiae civitates, quae Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent; responsumque est a fenatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, et tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos e manibus equitum Romanorum, senatorum et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Hasdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus, Romanis ducibus, vincitur; perditque in pugna XXXV millia hominum. Ex his capiuntur X millia; occiduntur XXV. Mittuntur ei a Carthaginensibus ad reparandas vires

vires XII millia peditum, IV millia equitum,
XX elephantum.

VII. Anno quarto postquam in Italiam Hannibal venit, M. Claudius Marcellus COS. apud Nolam, civitatem Campaniae, contra Hannibalem bene pugnavit. Hannibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, et Bruttios occupavit: quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse quoque contra Graecos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedonia M. Valerium Laevinum ire iusserunt; in Sardiniam T. Manlium Torquatum proconsulem. Nam etiam ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia contra Hannibalem; in Hispaniis contra fratrem eius Hasdrubalem; in Macedonia contra Philippum; in Sardinia contra Sardos, et alterum Hasdrubalem Carthaginiensem. Is a T. Manlio proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus, occisa cum eo XII. millia, capti mille quingenti, et a Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos et Hasdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Laevino in Macedonia vincitur; et in Hispania a Scipionibus

bus Hasdrubal, et Mago, tertius frater Hannibalis.

VIII. Decimo anno, postquam Hannibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cn. Fulvio COSS. Hannibal usque ad quartum milliarium urbis accessit; equites eius usque ad portas. Mox consulum metu, cum exercitu venientium, Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania a fratre eius Hasdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer mansit; casu enim magis erant, quam virtute, decepti. Quo tempore etiam a consule Marcello Siciliae magna pars capta est. quam tenere Atri coeperant, et nobilissimae urbis Syracusanae praeda ingens Romam perlata est. Laevinus in Macedonia cum Philippo, et multis Graeciae populis, et rege Asiae Attalo, amicitiam fecit: et ad Siciliam profectus, Annonem quendam, Afrorum ducem, apud Agrigentum civitatem, cum ipso oppido cepit, eumque Roman cum captivis nobilibus misit; XL. civitates in deditionem accepit, XXVI. expugnavit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Hannibal in Italia Cn. Fulvium consulem subito adgressus, cum octo millibus hominum interfecit.

Europius.

C

IX. In-

IX. Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus, nullus Romanus dux erat, P. Cornelius Scipio mittitur, filius P. Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor et viginti; vir Romanorum omnium et sua aetate, et posteriori tempore fere primus. Is Carthaginem Hispaniae capit; in qua omne aurum, et argentum, et belli apparatus Afri habebant; nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam, fratrem Hannibalis, ibidem capit, quem Romam cum aliis mittit. Romae ingens laetitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Quare omnes fere Hispani ad eum uno animo transierunt. Post quae Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, victum fugat, et praedam maximam capit. Interea in Italia COS. Q. Fabius Maximus Tarentum cepit, in qua ingentes copiae Hannibalis erant. Ibi etiam ducem Hannibalis Cartholonem occidit, XXV. milia captivorum vendidit, praedam militibus dispersit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multae civitates Romanorum, quae ad Hannibalem transierant, rursus se Fabio Maximo dederunt.

X. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, et per se, et per fratrem suum L. Scipionem, LXX civitates recepit. In Italia ta-

men

men male pugnatum est. Nam Claudius Marcellus COS. ab Hannibale occisus est. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus est, rursus res inclitas gerit: regem Hispaniarum magno proelio victum, in amicitiam accepit, et primus omnium a victo obsides non poposcit. Desperans Hannibal, Hispanias contra Scipionem ducem diutius posse tenere, fratrem suum Hasdrubalem in Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Hannibal venerat, a consulibus Appio Claudio Nerone, et M. Livio Salinatore, apud Senam, Piceni civitatem, in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans, occisus est, ingentes eius copiae captae aut interfectae sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Posthaec Hannibal diffidere de belli coepit eventu. Romanis ingens animus accessit. Itaque et ipsi evocaverunt ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit. Q. Caecilio, L. Valerio COSS. omnes civitates, quae in Bruttis ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

XI. Anno XIV. postquam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, consul est factus, et in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur, adeo, ut putaretur etiam cum nu-

C 2

mini.

14
3

minibus habere sermonem. Is in Africa contra Hannonem, ducem Afrorum pugnat, exercitum eius interficit. Secundo proelio castra capit, cum quatuor millibus et quingentis militibus, XI millibus occisis. Syphacem Numidiae regem, qui se Afris coniunxerat, capit, et castra eius invadit. Syphax cum nobilissimis Numidis, et infinitis spoliis, Romam ab Scipione mittitur. Qua re audita, omnis fere Italia Hannibalem deserit. Ipse a Carthaginiensibus redire in Africam iubetur, quam Scipio vastabat. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est, quam flens dicitur reliquisse.

XII. Legati Carthaginiensium pacem a Scipione petiverunt: ab eo ad senatum Romam missi sunt: quadraginta et quinque diebus induciae datae sunt quousque Romam ire et regredi possent; et ~~XXX~~ millia pondo argenti ab his accepta sunt. ^{11/4} Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, *ne amplius. quam XXX naves, haberent, ut D. millia pondo argenti darent: captivos et perfugas redderent.* Interim Hannibale veniente ad Africam, ~~pax turbata est~~, multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex urbe venientes, a Romanis capti sunt, et iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus proeliis victus a Scipione, petit
etiam

etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, quibus prius; addita quingentis millibus pondo argenti, C. millia librarum, propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, iusseruntque Hannibalem pugnare. Infertur a Scipione, et Massinissa, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum.

XIII. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra iussit, ostendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, ut renunciarent Hannibali, quae apud Romanos vidissent. Interea proelium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum XX. postremo cum quatuor exiit. Inventa in castris Hannibalis argenti pondo XX millia, auri LXXX, cetera supellectilis copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est, Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit, atque Africanus ex eo appellari coeptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum, post annum septimum decimum, quam coeperat.

LIBER QVARTVS.

SSI
18
11
 I. Transacto Punico bello, secutum est MACEDONICVM contra Philippum regem. Quingentesimo et quinquagesimo primo anno ab urbe condita, T. Quintius Flaminius adversus Philippum regem mittitur: prospere rem gessit; pax ei data est his legibus, *ne Graeciae civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret: ut captivos et transfugas redderet, quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis daret, per annos decem quaterna millia pondo argenti praestaret; et obsidem daret filium suum Demetrium.* T. Quintius etiam Lacedaemoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem vicit: et, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit. Ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et Armenem Nabidis.

II. Transacto bello Macedonico secutum est SYRIACVM contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat; Carthaginem, patriam suam, metu ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaia bene pugnavit: castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt, ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius
 Deme-

Demetrius redditus est. L. Cornelio Scipione, C. Laelio COSS. Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, navali proelio victus est. Ipse postea Antiochus circa Magnesium ad Sipylum, Asiae civitatem, a COS. Cornelio Scipione ingenti proelio fufus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. L. millia peditum, III equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petiit, iisdem conditionibus data est a senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur // ut ex Europa et Asia recederet, atque intra Taurum se contineret, X millia talentorum et XV obfides praeberet, Hannibalem, concitorem belli, dederet. Eumeni regi donatae sunt omnes Asiae civitates, quas Antiochus bello perdidit: et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multae urbes concessae sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit: nomen et ipse, ad imitationem fratris, Asiatici accepit, (quia Asiam vicerat: sicut frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur.) Spurio Postumio Albino, Q. Martio Philippo COSS. M. Fulvius de AETOLIS triumphavit. Hannibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam, Bithyniae regem, fugerat,

//
25
4

repetitus etiam ab eo est per T. Quintium Flaminium: et cum tradendus Romanis esset, venenum bibit, et apud Libyssam, in finibus Nicomedensium, sepultus est.

III Philippo rege Macedoniae mortuo, qui et adversum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius PERSEVS in Macedonia rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotyn Thraciae regem; et Illyrici, Gentium nomine. Romanis autem in auxilio erant Eumenes Asiae rex, Ariarathes Cappadociae, Antiochus Syriae, Ptolemaeus Aegypti, Masinissa Numidiae // Prusias autem Bithyniac, quanquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se aequum praebuit. Dux Romanorum P. Licinius COS. contra eum missus est, et a rege gravi proelio victus. Neque tamen Romani, quanquam superati, regi petenti pacem praestare voluerunt, nisi his conditionibus; *ut se et suos senatui et populo Romano dederet.* Mox missus contra eum L. Aemilius Paullus COS et in Illyricum C. Anicius praetor contra Gentium. Sed Gentius facile uno proelio victus, mox se dedidit. Mater eius, et uxor, et duo filii, frater quoque simul in potestatem Romanorum venerunt. Ita bello intra XXX dies perfecto, ante cognitum est Gentium victum, quam coeptum bellum nuntiaretur.

IV. Cum

11 2/5

IV. Cum Perseo autem Aemilius Paulus COS. III. Non. Septembris dimicavit, vicitque eum, XX millibus peditum eius occisis. Equitatus cum rege fugit integer: Romanorum milites amissi sunt: urbes Macedoniae omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt. Ipse rex, cum defereretur ab amicis, venit in Paulli potestatem. Sed honorem, ei Aemilius, non quasi victo, habuit. Nam et volentem ad pedes sibi cadere, non permisit, et iuxta se in sella collocavit. *¶* Macedonibus et Illyriis haec leges a Romanis datae, *ut liberi essent, et dimidium eorum tributorum praestarent, quae regibus praestitissent*; ut appareret, populum Romanum pro aequitate magis, quam avaritia dimicare. Itaque in conventu infinitorum populorum Paullus haec pronuntiavit: et legationes multarum gentium, quae ad eum venerant, magnificentissimo convivio pavit, dicens; *eiusdem hominis esse debere, et bello vincere, et convivii apparatu elegantem esse*. Mox LXX civitates Epiri, quae rebellarant, cepit: praedam militibus distribuit; Romam cum ingenti pompa rediit in nave Persei, quae inusitatae magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI ordines dicatur habuisse remorum. Triumphavit autem magnificentissime in curru aureo, cum duobus filiis, utroque latere adstantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, et ipse Perseus, XLV annos

1130
5

annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit. Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus, atque Eumenes. Asiae reges; atque Prusias Bithyniae. Magno honore accepti sunt: et, permittente senatu, dona, quae attulerant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem senatui commendavit. Insequenti anno L. Mummius in Hispania bene pugnavit. Marcellus postea consul res ibidem prospere gessit.

V. TERTIVM deinde BELLVM CONTRA CARTHAGINEM suscipitur, sexcentesimo et altero anno, ab urbe condita; L. Manlio Censorino, et M. Manlio COSS. anno LI. Postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Hasdrubal, dux Carthaginensium, dimicabat. Famea dux alius, equitatu praerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, tribunus ibi militabat. Huius apud omnes ingens metus et reverentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere a COSS. gesta sunt. Nec quidquam magis vel Hasdrubal, vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem committere, ubi Scipio

Scipio dimicabat. Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus populi Romani, anno vitae XCVII mortuus, XLIV filiis relictis, Scipionem diviforem regni inter filios esse iussit. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, iuvenis adhuc COS. est factus et contra Carthaginem missus. // Is eam cepit ac diruit. Spolia ibi inventa, quae variarum civitatum excidiis Carthago collegerat: et ornamenta urbium civitatibus Siciliae, Italiae, Africae reddidit, quae ~~suu~~ suu recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno, quam condita erat, deleta est. Scipio nomen, quod avus eius acceperat, meruit, scilicet, ut propter virtutem etiam ipse Africanus iunior vocaretur.

VI. Interim in Macedonia quidam PSEVDOPHILIPPVS arma movit, et Romanum praetorem P. Iuencium, contra se missum, ad internecionem vicit. Post eum Q. Caecilius Metellus dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est, et XXV. millibus ex militibus eius occisis, Macedoniam recepit: ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. CORINTHIIS quoque bellum indictum est, nobilissimae Graeciae civitati, propter iniuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius consul cepit ac diruit. // Tres igitur Romae simul celeberrimi triumphus fuerunt: Africani, ex Africa; ante

13
6
ante cuius currum ductus est Hasdrubal : Metelli,
ex Macedonia ; cuius currum praecessit Andri-
scus, qui et Pseudophilippus dicitur : Mummii,
ex Corintho ; ante quem signa aenea, et pictae
tabulae, et alia urbis clarissimae ornamenta
praelata sunt.

VII. Iterum in Macedonia PSEVDOPER-
SEVS, qui se Persei filium esse dicebat, collectis
servitiis rebellavit ; et cum sexdecim armatorum
millia haberet, a Tremellio quaestore superatus
est. (His diebus Androgynus Romae vitus, ius-
su aruspicum in mare merus est.) Eodem tem-
pore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res
egregias gessit. Successit ei Q. Pompeius. Nec
multo post Q. quoque Caepio ad idem bellum
missus est ; quod quidam VIRIATIVS contra
Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Vi-
riatus a suis interfectus est, cum quatuordecim
annis Hispanias adversum Romanos movisset.
Pastor primo fuit, mox latronum dux : postre-
mo tantos ad bellum populos concitavit, ut as-
fertor, contra Romanos, Hispaniae putaretur.
Et cum interfectores eius praemium a Caepione
consule peterent, responsum est, *nunquam Ro-
manis placuisse, imperatorem a suis militibus in-
terfici.*

VIII. Q. Pompeius deinde consul a NV-
MANTINIS, quae Hispaniae civitas fuit opu-
len-

lentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum C. Hostilius Mancinus COS. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam populus et senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem foederis habebant, iniuriam soluti foederis vindicarent. // Post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati, P. Scipio Africanus, secundo consul factus, ad Numantiam missus est. Is primum militem vitiosum et ignavum, exercendo magis, quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniae civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremo ipsam Numantiam, diu obsessam, fame confecit, et a solo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit. Eo tempore Attalus rex Asiae, frater Eumenis, mortuus est, heredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Gallaecis et Lusitanis triumphavit magna gloria, et P. Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit XIV anno postquam priorem de Africa egerat.

IX. Motum interim in Asia bellum est ab ARISTONICO, Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus est P. Licinius Crassus,

fus, infinita regum habuit auxilia. Nam et Bi-
 thyniae rex Nicomedes Romanos iuuit: et Mi-
 thridates Ponticus, cum quo bellum postea gra-
 vissimum fuit: et Ariarathes Cappadox, et Py-
 laemenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus
 in praelio, et interfectus: caput eius Aristonico
 oblatum est: corpus Smyrnae sepultum. Postea
 Perpenna consul Romanus, qui successor Crasso
 veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celera-
 vit: et acie victum Aristonicum, apud Stratonice-
 civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem
 compulit. Aristonicus iussu senatus (Romae) in
 carcere strangulatus est: triumphari enim de eo
 non poterat, quia Perpenna apud Pergamum,
 Romam rediens, diem obierat. L. Caecilio Me-
 tello, et T. Quintio Flaminio COSS. Carthago
 in Africa iussu senatus reparata est, quae nunc
 manet; annis duobus et viginti, postquam a Sci-
 pione fuerat everfa. Deducti eo sunt cives
 Romani.

627
 X. Anno DCXXVII ab urbe condita, C.
 Cassius Longinus, et Sex. Domitius Calvinus,
 consules, GALLIS TRANSALPINIS bellum in-
 tulerunt, et Arvernorum tunc nobilissimae ci-
 vitati, atque eorum duci Bituito: infinitamque
 multitudinem iuxta Rhodanum fluvium inter-
 fecerunt. Praeda ex torquibus Gallorum in-
 gens Romam perlata est. Bituitus se Domitio
 dedi-

dedidit, atque ab eo Romam deductus est, magna-
 que gloria consules ambo triumphaverunt. ¹ M. ₇
 Portio Catone et Q. Martio Rege COSS.
 DCXXXIII anno ab urbe condita, Narbonam
 in Gallia colonia deducta est. Post a L. Metel-
 lo, et Q. Mucio Scaevola COSS. de Dalmatia
 triumphatum est. Ab urbe condita anno
 DCXXXV. C. Cato consul Scordiscis intulit
 bellum, ignominioseque pugnavit. C. Caecilio
 Metello et Cn. Carbone COSS. duo Metelli fra-
 tres eodem die, alterum ex Sardinia, alterum
 ex Thracia triumphum egerunt; nuntiatumque
 Romae est, Cimbros e Gallia in Italiam transisse.

XI. P. Scipione Nasica, et L. Calpurnio
 Bestia, COSS. IVGVRTAE, Numidarum regi,
 bellum illatum est, quod Adherbalem et Hiem-
 psalem, Micipsae filios, fratres suos, reges, et
 populo Romano amicos interemisset. Missus
 adversus eum COS. Calpurnius Bestia, cor-
 ruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitio-
 sissimam fecit, quae a senatu improbata est.
 Postea contra eundem, insequenti anno. Spu-
 rius Postumius Albinus profectus est. Is quo-
 que per fratrem ignominiose contra Numidas
 pugnavit. Tertio missus Q. Caecilius Metel-
 lus consul, exercitum ingenti severitate et mo-
 deratione correctum, cum nihil in quenquam
 cruentum faceret, ad disciplinam Romanam re-
 duxit.

11
7

duxit. Iugurtham variis proeliis vicit: elephantos eius occidit, vel cepit: (multas civitates ipsius in deditionem accepit.) Et cum iam bello finem positurus esset, successum est ei a C. Mario. Is Iugurtham, et Boechum, Mauritaniae regem, qui auxilium Iugurthae ferre coeperat, pariter superavit. Aliquanta et ipse oppida Numidiae cepit, belloque terminum posuit, capto Iugurtha per quaestorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. // A. M. Junio Silano, collega Q. Metelli, Cimbri in Gallia; et a Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi; et a Servilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt; et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt. Ante curram tamen Marii Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, et mox iussu consulis in carcere strangulatus.

LIBER QUINTVS.

I. Dum bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules M. Manilius, et Q. Caepio a Cimbris et Teutonibus, et Tigurinis, et Ambronibus, quae erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum: et ingenti internecone attriti, etiam castra sua et magnam partem exercitus perderunt.

derunt. Timor Romae grandis fuit, quantus vix Hannibalis, tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutones decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus: quia bellum Cimbricum protrahabatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque confligit, et duobus proeliis CC millia hostium cecidit. LXXX millia cepit, et ducem eorum Teutobodum, propter quod meritum absens quinto COS. est factus. Interea Cimbri et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transferunt. Iterum a C. Mario et Q. Catulo contra eos dimicatum est: sed a Catuli parte feliciter. Nam (eo) proelio, quod simul ambo gesserunt. CXL. millia, aut in pugna, aut in fuga, caesa sunt; LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt. Ex his exercitus Marii duo reportavit: Catuli exercitus XXX et unum. Is belli finis fuit: triumphus utriusque decretus est.

II. Sex. Iulio Caesare, et L. Marcio Philippo COSS. sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab urbe condita, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia gravissimum bellum *Pitropius.* D centes,

22
8
centes, Marſi, Pelignique moverunt: qui, cum annis numeroſis iam populo Romano obedirent; tum libertatem ſibi aequam adferere coeperunt. Pernicioſum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius conſul in eo occiſus eſt: Caepio nobilis iuvenis, et Porcius Cato, alius COS. Duces autem adverſus Romanos Picentibus et Marſis fuerunt T. Vettius, Hierius Alinius, T. Herennius, A. Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum eſt, a C. Mario, qui ſexies conſul fuerat, et a Cn. Pompeio: maxime tamen a L. Cornelio Sylla, qui inter alia egregia, ita Cluentium, hoſtium ducem, cum magnis copiis fudit, ut ex ſuis unum amitteret. Quatriennio, cum gravi tamen calamitate, hoc bellum tractum eſt. Quinto demum anno finem accepit per L. Cornelium Syllam conſulem, cum antea in eodem bello ipſe multa ſtrenue, ſed praetor egiſſet.

66
III. Anno urbis conditae DCLXII primum Romae bellum CIVILE commotum eſt: eodem anno etiam Mithridaticum. Cauſam bello civili C. Marius ſexies COS. dedit. Nam cum Sylla conſul contra Mithridatem geſturus bellum, qui Aſiam et Achaiam occupaverat, mitteretur; iſque exercitum in Campania paullisper teneret, ut belli Socialis (de quo diximus) quod intra Italiam geſtum fuerat, reliquiae tollerentur; Marius adfectavit, ut ipſe ad bellum Mithridaticum

29
8

cum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad urbem venit. Hic contra Marium et Sulpicium dimicavit. Primus urbem Romam armatus ingressus est, Sulpicium interfecit, Marium fugavit: atque ita COSS. ordinatis in futurum annum, Cn. Octavio, et L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem, et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat; primo Nicomedem, amicum populi Romani, Bithynia voluit expellere; senatuique mandavit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illaturum. A senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod et ipse bellum a Romanis pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupavit, et ex ea Ariobarzanem, regem et amicum populi Romani, fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, et Paphlagoniam, pulsus ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylaemene et Nicomede. Inde Ephesum contendit, et per omnem Asiam literas misit, ut ubicunque inventi essent cives Romani uno die occiderentur. Interea etiam Athenae, civitas Achaiae, ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum, cum centum et viginti millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Graecia occupata est.

15
9

120
 IV. Sylla Archelaum apud Piraeum non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit: postea commisso proelio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem Archelao superessent, ex Syllae exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX millia lectissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterum commisit. Primo proelio XV millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai, Diogenes: secundo omnes Mithridatis copiae extinctae sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates cum Sylla de pace agi iussit. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, et Moesos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his, quae occupaverat, ad regnum suum rediisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata est, ut Sylla, ad bellum civile festinans, a tergo periculum non haberet.

129
 V. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius, qui fugatus erat, et Cornelius Cinna, unus ex consulibus, bellum in Italia repararunt: et ingressi urbem Romam, nobilissimos ex fenatu et consulares viros interfece-

fecerunt; multos proscriserunt; ipsius Syllae domo everfa, filios et uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus senatus ex urbe fugiens, ad Syllam in Graeciam venit, orans, ut patriae subveniret. Ille in Italiam traiecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum et Scipionem COSS. Et primo proelio contra Norbanum dimicavit non longe a Capua. Tum VI millia eius cecidit, VI millia cepit: CXXIV suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se convertit, et ante proelium totum eius exercitum sine sanguine in deditioem accepit. Sed cum Romae mutati consules essent, Marius, Marii filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent; Sylla contra Marium iuniorem dimicavit: et XX millibus eius occisis, CCCC de suis perdidit. Mox etiam urbem ingressus est, Marium Marii filium, Praeneste persecutus, obsedit, et ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium et Carinatem, duces partis Marianae, ad portam Collinam. LXX millia hostium in proelio contra Syllam fuisse dicuntur, XII millia se Syllae dederunt: ceteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumti sunt.

VI. Cn. quoque Carbo, COS. alter, ab Arimino ad Siciliam fugit, et ibi per Cn. Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla

D 3

atque

21
 23/4
 atque annos unum et viginti natum, cognita eius industria, traditis exercitibus praefecerat, ut secundus a Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit. Transgressus inde ad Africam, Domitium, Marianae partis ducem, et Hiarbam, regem Mauritaniae, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post haec Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cui etiam Pompeius (quod nulli Romanorum tributum erat) quartum et XX annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod et Sociale dictum est; et civile: quae ambo tracta sunt per annos decem. Consumserunt ultra CL millia hominum: viros consulares XXIV, praetorios VII, aeditios LX, senatores fere CC.

LIBER SEXTVS.

I. Marco Aemilio Lepido, Q. Catulo consulibus, cum Sylla rempublicam composuisset, bella nova exarserunt: unum in Hispania; aliud in Macedonia; tertium in Pamphylia et Cilicia; quartum in Dalmatia. Nam SERTORIVS, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam ceterorum, qui intererant erant, ad bellum comovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Q. Caecilius Metellus, filius eius, qui Jugurtham regem vicit: et L. Domitius praetor. A Sertorii

torii duce Hirtuleio Domitius occisus: Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. ¹⁷ ~~11~~ Ita duobus ducibus adversis Sertorius fortuna varia saepe pugnavit. Octavo demum anno a suis occisus est, et finis ei bello datus per Cn. Pompeium adolescentem, et Q. Metellum Pium: atque omnes prope Hispaniae in ditionem populi Romani redactae sunt. _{10.}

II. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatum levia proelia habuit contra varias gentes, quae Rhodopam provinciam incolebant, atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor C. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos vicit, et usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, et intra triennium finem bello dedit.

III. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Servilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnavit, et cepit: in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae. Isaurios quoque aggressus ad ditionem redegit; atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit; et nomen *Isaurici* meruit.

D 4

IV.

IV. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius pro consule: multam partem Dalmatiae subegit. Salonas cepit, et composito bello Romam post biennium rediit. Iisdem temporibus consul M. Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum civile voluit commovere; intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphii fuerunt: Metelli ex Hispania, Pompeii secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia, Servilii ex Isauria.

676 V. Anno urbis conditae DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, et M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes, Rex Bithyniae, et testamentum populum Romanum fecit heredem. // Mithridates pace rupta Bithyniam et Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo consules missi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est et obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut Cyzico capta totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse eum a tergo obsedit, fameque consumpsit, et multis proeliis vicit: postremo Byzantium (quae nunc Constantinopolis est) fugavit, navali quoque proelio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hieme et aestate a Lucullo centum fere millia regis extincta sunt.

VI.

VI. Anno urbis Romae DCLXXVIII Ma-
 cedoniam provinciam M. Licinius Lucullus ac-
 cepit, confobrinus Luculli, qui contra Mithrida-
 tem bellum gerebat. Et in Italia novum bellum
 subito commotum est. Septuaginta enim qua-
 tuor gladiatores, ducibus Spartaco, Crixo et
 Oenomaos, effracto Capuae ludo, effugerunt; et
 per Italiam vagantes, pene non levius bellum
 in ea, quam Hannibal moverat, paravere. Nam
 multis ducibus, et duobus simul Romanorum
 consulibus victis, sexaginta fere millium arma-
 torum exercitum congregaverunt: victique sunt
 in Apulia a M. Licinio Crasso proconsule, et
 post multas calamitates Italiae, tertio anno,
 bello huic finis impositus.

VII. Sexcentesimo octogesimo primo urbis
 conditae anno, P. Cornelio Lentulo, et Cn. Au-
 fidio Oreste COSS. duo tantum gravia bella in
 imperio Romano erant, Mithridaticum et Mace-
 donicum. Haec duo Luculli agebant, L. Lu-
 cullus, et M. Lucullus. L. ergo Lucullus post
 pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem;
 et navalem, qua duces eius opprefferat, persecu-
 tus est eum: et recepta Paphlagonia atque Bi-
 thynia, etiam regnum eius invasit: Sinopen et
 Amisum, civitates Ponti nobilissimas, cepit. Se-
 cundo proelio apud Cabira civitatem, quo in-
 gentes copias ex omni regno adduxerat Mithri-
 dates,

dates, cum XXX millia lectissima regis, a quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus est, et castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidem sub-
lita est // Succепtus tamen est Mithridates post fugam a Tigraue, Armeniae rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupauerat, et Syriam, et Phoenices partem Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est: Tigranocerta, civitatem Armeniae nobilissimam, cepit: ipsum regem cum sexcentis millibus clibanariorum, et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, XVII millia militum habens ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat, cum exercitus parte, ut regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negligenter se et avare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum est // Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

VIII. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti proelio in Haemo monte superavit: oppidum Uscudamam, quod

quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit; usque Danubium penetrauit. Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit; Calatim, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Burziaonem cepit: belloque confecto, Romam rediit. Ambo tamen triumphaverunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor redisset.

IX. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparauerat, bellum CRETICVM ortum est. Ad id missus Caecilius Metellus, ingentibus proeliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est *Creticus*, atque ex insula triumphavit. Quo tempore Lybia quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemais, et Cyrene.

X. Dum hæc geruntur, PIRATAE omnia maria infestabant ita, ut Romanis, toto orbe victoribus, sola navigatio tuta non esset. Quare id bellum Cn. Pompeio decretum est; quod intra paucos menses, ingenti et felicitate et celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem et Tigranem: quo suscepto,

fufcepto, Mithridatem in Armenia minore nocturno proelio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus eius occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit, et duobus comitibus. Neque multo post, cum in suos saeviret, Pharnacis filii sui apud milites seditione, ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates. Periit autem apud Bosporum, vir ingentis industriae consiliique. Regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus, contra Romanos bellum habuit annis quadraginta.

XI. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit. Ille se ei dedit, et in castra Pompeii sextodecimo milliario ab Artaxata venit: ac diadema suum, cum procubisset ad genua Pompeii, in manibus ipsi collocavit: quod ei Pompeius reposuit; honorificeque eum habitum, regni tamen parte multavit, et grandi pecunia. Adempta est ei Syria, Phoenice, Sophene: sex milia praeterea talentorum argenti, quae populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commovisset. Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, et eorum regem Oroden ter vicit: postremo per epistolas et munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiae quoque regem Artacen vicit acie, et in deditionem
acce-

acceptit. Armeniam minorem Deiotaro, Galatiae regi, donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Pylaemeni Paphlagoniam reddidit; Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituraeos et Arabas vicit; et cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiae civitatem, libertate donavit, quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit: aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quo lucus ibi spatiosior fieret, delectatus amoenitate loci, et aquarum abundantia. Inde ad Iudaeam transgressus, Hierosolymam, caput gentis, tertio mense cepit, duodecim millibus Iudaeorum occisis, ceteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, et finem antiquissimo bello dedit.

XII. M. Tullio Cicerone oratore, et C. Antonio COSS. anno ab urbe condita DCLXXXIX, L. Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii pravissimi, ad delendam patriam coniuravit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone urbe expulsus est: socii eius deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero consule, Catilina ipse proelio victus est, et interfectus.

XIII. Sexcentesimo nonagesimo anno ab urbe condita D. Iunio Silano et L. Murena COSS.

COSS. Metellus de Creta triumphavit; Pompeius de bello Piratico et Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filius Tigranis, et Aristobulus rex Iudaeorum: praelata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

693
16
1
XIV. Anno urbis conditae DCXCIII, C. Julius Caesar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo consul est factus. Decreta est ei Gallia et Illyricum, cum legionibus decem. Is primo vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur. Deinde vincendo, per bella gravissima usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis novem fere omnem Galliam, quae inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, et Oceanum est, et circuitu patet ad bis et tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat: et eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliae autem tributi nomine annum imperavit sestertium quadringentis: Germanosque trans Rhenum adgressus, immanissimis proeliis vicit. Inter tot successus ter male pugnavit: apud Arvernos semel praefens, et absens in Germania bis. Nam legati eius duo, Titurius et Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

XV.

XV. Circa eadem tempora, anno urbis conditae DCXCVII, M. Licinius Crassus, collega Cn. Pompeii Magni in consulatu secundo, contra Parthos missus est: et cum circa Carras contra omnia et auspicia dimicasset, a Surrena, Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio, clarissimo et praestantissimo iuvene. Reliquiae exercitus per C. Cassium quaestorem servatae sunt: qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas, rediens trans Euphratem, crebris proeliis vinceret.

XVI. Hinc iam bellum civile successit execrandum et lacrymabile: quo, praeter calamitates, quae in proeliis acciderunt, etiam Romani populi fortuna mutata est. Caesar enim, rediens ex Gallia victor, coepit postulare alterum consulatum: atque ita ut sine dubietate ei aliqua deferretur. Contradictum est a Marcello COS. a Bibulo, a Pompeio, a Catone; iussusque dimissis exercitibus ad urbem redire. Propter quam iniuriam, ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio, senatusque omnis, atque universa nobilitas ex urbe fugit, et in Graeciam transit: apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, senatus contra Caesarem bellum paravit. Caesar vacuum urbem ingressus, dictatorem se fecit. Inde Hispanias

nias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos
 et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio,
 M. Petreio, M. Varrone, superavit. Inde regres-
 sus, in Graeciam transit, adversum Pompeium
 dimicavit. Primo proelio victus est et fuga-
 tus, evasit tamen: quia nocte interveniente Pom-
 peius sequi noluit: dixitque Caesar, *nec Pom-
 peium scire vincere, et illo tantum die se po-
 tuisse superari.* Denique in Thessalia apud Pa-
 laeopharsalum, productis utrimque ingentibus
 copiis, dimicaverunt. Pompeii acies habuit XL.
 millia peditum, equites in sinistro cornu sexcen-
 tos, in dextro quingentos; praeterea totius
 Orientis auxilia, totam nobilitatem, innumeros
 senatores, praetorios, consulares et qui magno-
 rum iam populorum victores fuissent. Caesar
 in acie sua habuit peditum non integra XXX mil-
 lia, equites mille. Nunquam adhuc Romanae
 copiae in unum, neque maiores, neque melio-
 ribus ducibus, convenerant, totum terrarum
 orbem facile subacturae, si contra barbaros du-
 cerentur. 6
2 Pugnatum tamen est ingenti con-
 tentione; victusque ad postremum Pompeius, et
 castra eius direpta sunt. Ipse fugatus, Alexan-
 driam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a se-
 natu datus fuerat propter juvenilem eius aeta-
 tem, acciperet auxilia: qui fortunam magis,
 quam amicitiam secutus, occidit Pompeium; ca-
 put eius et annulum Caesari misit. Quo con-
 specto,

specto, Caesar etiam lacrimas fuisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui.

XVII. Mox Caesar Alexandriam venit. Ipsi quoque Ptolemaeus parare voluit insidias; qua causa regi bellum illatum est. Victus, in Nilo periit, inventumque est corpus eius cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus, regnum Cleopatrae dedit, Ptolemaei sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Caesar Pharnacem, Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilio apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, atque multas populi Romani provincias occupantem, vicit acie, postea ad mortem coëgit.

XVIII. Inde Romam regressus, tertio se consullem fecit cum M. Aemilio Lepido, qui ei dictatori magister equitum ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Iuba, Mauritaniae rege, bellum repa-
 raverat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani, (hic etiam focer Pompeii Magni fuerat) M. Petreius, Q. Varus, Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllae dictatoris filius. Contra hos commisso proelio post multas dimicationes victor fuit Caesar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba, ipsi se occiderunt, Faustus (Syl-
Eutropius. E lae

lae quondam dictatoris filius) Pompeii gener, a Caesare interfectus est.

20
2
XIX. Post annum Caesar Romam regressus, quarto se consullem fecit, et statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnaeus et Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa proelia fuerunt; ultimum apud Mundam civitatem in quo adeo Caesar pene victus est, ut, fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex et quinquaginta, veniret. Denique reparatis suis vicit; ex Pompeii filiis maior occisus est, minor fugit.

XX. Inde Caesar bellis civilibus toto orbe compositis Romam rediit; agere insolentius coepit, et contra consuetudinem Romanae libertatis. Cum ergo et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo antea deferebantur, nec senatui ad se venienti adfurgeret, aliaque regia ac pene tyrannica faceret; coniuratum est in eum a LX. vel amplius senatoribus equitibusque Romanis. Praecipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romae consul fuerat, et reges expulerat; C. Cassius et Servilius Casca. Ergo Caesar, cum senatus die inter caeteros venisset ad curiam, XXIII vulneribus confossus est.

LIBER #

LIBER SEPTIMVS.

I. Anno urbis septingentesimo fere ac nono, interfecto Caesare, bella civilia reparata sunt. Percussoribus enim Caesaris senatus favebat. Antonius COS. partium Caesaris, civilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata republica multa Antonius scelera committens, a senatu hostis iudicatus est. Missi ad eum persequendum duo COSS. Panfa et Hirtius, et Octavianus adolescens, annos X et VIII natus, Caesaris nepos, quem ille testamento heredem reliquerat, et nomen suum ferre iusserat. Hic est, qui postea Augustus est dictus, et rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen, ut victores COSS. ambo morentur. Quare tres exercitus uni Caesari Augusto paruerunt. Fugatus Antonius, amisso exercitu confugit ad Lepidum, qui Caesaris magister equitum fuerat, et tum copias militum grandes habebat: a quo susceptus est. Mox Lepido operam dante Caesar cum Antonio pacem fecit; et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus: Romam cum exercitu profectus, extorsit, ut sibi XX anno consulatus daretur. Senatum proscripsit, cum Antonio et Lepido, et rempublicam armis tenere coepit. Per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

E 2

II.

6
3

13
3

II. Interea Brutus et Cassius, interfectores Caesaris, ingens bellum moverunt: erant enim per Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos occupaverant. Profecti sunt igitur contra eos Caesar Octavianus Augustus et M. Antonius (remanerat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo proelio victi sunt Antonius et Caesar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo Brutum, et infinitam nobilitatem, quae cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt. // Ac sic inter eos divisa est res publica, ut Augustus Hispanias, Gallias, et Italiam teneret: Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed in Italia L. Antonius COS. bellum civile commovit, frater eius, qui cum Caesare contra Brutum Cassiumque dimicaverat. Is apud Perusium, Tusciae civitatem, victus et captus est, neque occisus.

III. Interim a Sexto Pompeio, Cn. Pompeii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassique, ad eum confluentibus. Bellatum per Caesarem Augustum Octavianum et M. Antonium adversus Sextum Pompeium: Pax postremo convenit. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit: et L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus proe-

proeliis vicit. Pacorum, regis Orodis filium, interfecit eo ipso die, quo olim Orodes, Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis iustissimum triumphum Romae egit. Interim Pompeius pacem rupit; et navali proelio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est.

IV. Antonius, qui Asiam Orientemque tenebat, repudiata sorore Caesaris Augusti Octaviani, Cleopatram, reginam Aegypti, duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit: primis eos proeliis vicit: regrediens tamen fame et pestilentia laboravit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipsis pro victoria cessit. Hic quoque ingens bellum civile commovit, cogente uxore Cleopatra, regina Aegypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in urbe regnare. Victus est ab Augusto navali pugna clara et illustri apud Actium, qui locus in Epiro est; ex qua fugit in Aegyptum; et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transfirent, ipse se interemit: Cleopatra sibi aspidem admisit, et veneno eius extincta est. Aegyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adiecta est, praepositusque ei Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, OCTAVIANVS AVGVSTVS Romam rediit, XII anno, quam

E 3

COS.

COS. fuerat. Ex eo rempublicam per quadraginta et quatuor annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius usque ad finem LVI anni fuere.

27
3
V. Obiit autem LXXVI anno, morte communi, in oppido Campaniae Atella, Romae in campo Martio sepultus est: vir, qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus. Neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderator. (XLIV annis, quibus solus gessit imperium,) civilissime vixit: in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus; quos tantis evexit honoribus, ut pene aequaret fastigio suo. Nullo tempore res Romana magis floruit. Nam exceptis civilibus bellis, in quibus inictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, saepe ante victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhaetiam, Vindelicos, et Salassos in Alpibus; omnes Pontimaras civitates: in his nobilissimas Bosphorum et Panticapaeon. Vicit autem proeliis Dacos; Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit, sicut per Tiberium, privignum al-
terum,

terum, Panonicum, quo bello CCCC millia captivorum ex Germania transtulit, et supra ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam a Parthis recepit: obsides, (quod nulli antea,) Persae ei dederunt: reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant. Scythae, et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt. Gallatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset: primusque eam M. Lollius pro praetore administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges populi Romani amici, in honorem eius conderent civitates, quas Caesareas nominarent: sicut in Mauritania a rege Iuba; et in Palaestina, quae nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit: qui privignus ei, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

VI. TIBERIVS ingenti fœcordia imperium gessit, gravi crudelitate, scelestâ avaritia, turpi libidine. Nam nusquam ipse pugnavit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges, per blanditias ad se evocatos, nunquam remisit: in quibus

bus Archelaūm Cappadocem, cuius etiam regnum in provinciae formam rededit, et maximam civitatem appellari nomine suo iussit, quae nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio et vigesimo imperii anno ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

VII. Successit ei CAIVS CAESAR, cognomento CALIGVLA, Drusi, privigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos; sceleratissimus, ac funestissimus: et qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos suscepit; et ingressus Sueviām, nihil strenue fecit. Stupra fororibus intulit: ex una etiam filiam agnovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate saeviret, interfectus in palatio est anno aetatis suae XXIX, imperii III, mense X, dieque VIII.

VIII. Post hunc CLAVDIVS fuit, patruus Caligulae, Drusi, qui apud Mogontiacum monumentum habet, filius: cuius et Caligula nepos erat. Hic medie imperavit, multa gerens tranquille atque moderate, quaedam crudeliter et insulse. Britanniae bellum intulit, quam nullus Romanorum post Iulium Caesarem attigerat: eaque devicta per Cn. Sentium, et A. Plautium, illustres et nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam, ultra Britanniam
in

in Oceano positas, Romano imperio addidit, quae appellantur Orcades, filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium, nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa egregie fecerat, triumphantem ipse profecqueretur, et conscendenti Capitolium laevus incederet. Is vixit annos IV et LX, imperavit XIV. post mortem consecratus est, divusque appellatus.

IX. Successit huic NERO, Caligulae avunculo suo simillimus, qui imperium Romanorum et deformavit et diminuit: inusitatae luxuriae, sumtuumque, ut qui exemplo Caii Caligulae calidis et frigidis lavaret unguentis: retibus aureis piscaretur, quae blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem senatus interfecit; bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut et saltaret et cantaret in scena, citharoedico habitu vel tragico. Parricidia multa commisit, fratre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit, ut spectaculi eius, imaginem cerneret, / quali olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam pene amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub iugum miserunt. Duae tamen provin-

vinciae sub eo factae sunt, Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; et Alpes Cottiae, Cottio rege defuncto. Per haec Romanae urbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, et a senatu hostis iudicatus, cum quaereretur ad poenam (quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti eius inserta, virgis usque ad mortem caederetur, atque ita praecipitaretur de saxo) e palatio fugit, et in suburbano se liberti sui, quod inter Salariam et Nomentanam viam ad quartum urbis miliarium, interfecit. Aedificavit Romae thermas, quae ante Neronianae dictae; nunc Alexandrinae appellantur. Obiit trigesimo et altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

X. Huic Servius GALBA successit, antiquissimae nobilitatis senator, cum septuagesimum et tertium annum ageret aetatis; ab Hispanis et Gallis imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus. Nam privata eius vita insignis fuerat militaribus et civilibus rebus; saepe consul, saepe pro consule, frequenter dux in gravissimis bellis. Huius breve imperium fuit, et quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo: iugulatus in foro Romae, sepultusque in hortis

hortis suis, qui sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma.

XI. OTHO, occiso Galba, invasit imperium, materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro: in privata vita mollis, (et Neronis familiaris) in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebricum in Italia levi proelio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semetipsum occidit. Petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum civile bellum commoveretur; voluntaria morte obiit: trigesimo et octavo aetatis anno, nonagesimo et quinto imperii die.

XII. Dein VITELLIVS imperio potitus est, familia honorata magis, quam nobili. Nam pater eius non admodum clare natus, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, et gravi saevitia notabilis, praecipue ingluvie et voracitate: quippe cum de die saepe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe coena memoriae mandata est, quam ei Vitellus frater exhibuit; in qua,
super

super ceteros sumtus, duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo prae se ferret, ut etiam exequias Neronis, quae humiliter sepultae fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino, Vespasiani imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est; et magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite, subiecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obviis appetitus; postremo iugulatus, et in Tiberim deiectus, etiam communi caruit sepultura. Perit autem aetatis anno septimo et quinquagesimo, imperii mense VIII et die uno.

XIII. VESPASIANVS huic successit, factus apud Palaestinam imperator; princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus; privata vita illustris; ut qui a Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies et bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX oppida, insulam Vectam, Britanniae proximam, imperio Romano adiecerit. Romae se in imperio moderatissimo gessit: pecuniae tamen avidior fuit, ita ut eam nulli iniuste auferret: quam cum omni diligentiae provisione colligeret, tamen studiodissime largiebatur, praecipue indi-

indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimae bonitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exsilii poenam. Sub hoc Iudaea Romano accessit imperio; et Hierosolyma, quae fuit urbs nobilissima Palaestinae. Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant; item Thraciam, Ciliciam, Commagenem, quae sub regibus amicis erant, in provinciarum formam redegit. Offensarum et inimicitiarum immemor fuit: convicia a caudicis et philosophis in se dicta, leviter tulit: diligens tamen coercitor disciplinae militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per haec cum senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluvio ventris extinctus est in villa propria, circa Sabinos, annum aetatis agens sexagesimum nonum, imperii nonum, et diem septimum: atque inter divos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multae contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, *aut filios sibi successuros, aut neminem.*

XIV. Huic TITVS filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis adeo, ut *amor et deliciae humani*

humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus: causas latine egit; poemata et tragoedias graece composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII oppugnatores, XII sagittarum ictibus confixit. Romae tantae civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret: convictos adversum sese coniurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis liberalitatisque tantae fuit, ut, cum nulli quidquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit, *nullum tristem debere ab imperatore discedere.* Praeterea cum quadam die in coena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: *amici, hodie diem perdidit.* Hic Romae amphitheatrum aedificavit, et quinque millia ferarum in dedicatione eius occidit. Per haec inusitato favore dilectus, morbo periit in ea, qua pater, villa, post biennium, menses octo, dies XX, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nunciato, nocte irrupit in curiam, et tantas ei mortuo laudes gratiasque congegessit, quantas nec vivo unquam egerat, nec praesenti. Inter divos relatus est.

XV. DOMITIANVS mox accepit imperium, frater ipsius iunior: Neroni, aut Caligulae, aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiae, crudelitatis, avaritiae, tantum in se odii concitavit, ut merita et patris et fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex senatu: dominum se et deum primus appellari iussit: nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio poni passus est: consobrinos suos interfecit: superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit: unam adversum Sarmatas; alteram adversum Catos, duas adversum Dacos. De Dacis Catisque duplicem triumphum egit: de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas tamen calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta: et a Dacis Oppius Sabinus consularis, et Cornelius Fuscus, praefectus praetorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit: in his Capitolium, et Forum transitorium, Odeum, Divorum Porticus, Iseum, Serapeum, ac Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse coepisset, interfectus est suorum coniuratione in palatio, anno aetatis XLV, imperii quinto decimo. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, et ignobiliter est sepultum.

LIBER

LIBER OCTAVVS.

I. Anno octingentesimo et quinquagesimo ab urbe condita, Vetere et Valente consulibus, respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim, exitiabili tyranno, NERVA successit, vir in privata vita moderatus et strenuus; nobilitatis mediae. Qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo, praefecto praetorio, item Parthenio interfectore Domitiani, imperator factus, aequissimum se et civilissimum praebeuit. Reipublicae divina provisione consuluit, Traianum adoptando. Mortuus est Romae post annum et quatuor menses imperii sui, ac dies octo: aetatis septuagesimo et altero anno: atque inter divos relatus est.

II. Successit ei VLPIVS CRINITVS TRAIANVS, natus Italicae in Hispania, familia antiqua magis, quam clara. Nam pater eius primum COS. fuit: imperator autem apud Agrippinam in Gallis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus merito praeferatur. Inusitatae civilitatis et fortitudinis fuit. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat, quam nobiliter ampliaturum, fines longe, lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparavit. Daciam,
Deci-

Decibalo victo, subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali habent, Victophali et Thervingi. Ea provincia decies centena milliâ passuum in circuitu tenet. Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit. Parthamafire occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem, et Sauromatarum, et Bosporanorum, et Arabum, et Osdroenorum, et Colchorum, in fidem accepit. Corduenos, Marcomedos occupavit: et Anthemium magnam Persidis regionem; Seleuciam et Ctesiphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit: usque ad Indiae fines et mare rubrum accessit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quae Madenam attingunt. Arabiam postea in provinciae formam redegit. In mari rubro classem instituit; ut per eam Indiae fines vastaret. Gloriam tamen militarem civitate et moderatione superavit, Romae et per provincias aequalem, se omnibus exhibens; amicos salutandi causa frequentans, vel aegrotantes; vel cum festos dies habuissent, convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens; saepe in vehiculis eorum sedens, nullum senatorum laedens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes, et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset; orbem terrarum aedificans;

Eutropius.

F

cans;

cans; multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum et placidum agens; adeo, ut omni eius aetate unus senator damnatus sit, atque is tamen per senatum, ignorante Traiano. Ob haec per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit et vivus et mortuus. Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes communis esset, respondit: *Talem se imperatorem esse privatis, quales esse sibi imperatores privatus optasset.* Post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam, e Perfide rediens, apud Seleuciam Isauriae profluvio ventris extinctus est. Obiit autem aetatis anno LXIII. mense nono, et die quarto: imperii anno XIX, mense VI, die XV. Inter divos relatus est, solusque omnium intra urbem sepultus. Ossa eius collocata in urna aurea in foro, quod aedificavit, sub columna sita sunt: cuius altitudo CXLIV pedes habet. Huius tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in senatu principibus acclametur, nisi FELICIOR AVGVSTO, MELIOR TRAIANO. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel adstantibus, vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi praestet exempli.

III. Defuncto Traiano, AELIVS HADRIANVS creatus est princeps; sine aliqua quidem volun-

voluntate Traiani, sed operam dante Plotina, Traiani uxore. Nam eum Traianus, quanquam confobrinae filium, vivus noluerat adoptare. Natus et ipse Italicae in Hispania; qui Traiani gloriae invidens statim provincias tres reliquit, quas Traianus addiderat; et de Assyria, Mesopotamia, et Armenia revocavit exercitus, ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt, ne multi cives Romani barbaris traderentur; propterea quod Traianus, victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum translulerat, ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit, femel tantum per praesidem dimicavit; orbem Romanum circumiit; multa aedificavit. Facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit; non magnam clementiae gloriam habuit; diligentissimus tamen circa aerarium, et militum disciplinam. Obiit in Campania, maior sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit divinos honores: tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, et universi senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

IV. Ergo Hadriano successit T. ANTONI-
NVS FVLVIVS BOIONIVS, idem etiam PIVS

F 2

nomi-

nominatus; genere claro, sed non admodum vetere; vir insignis; et qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Traianus aequetur. Vixit ingenti honestate privatus, maiori in imperio; nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria, defendere magis provincias quam amplificare studens, viros aequissimos ad administrandam rempublicam quaerens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus, quam terribilis; adeo ut barbarorum plurimae nationes depositis armis, ad eum controversias suas litesque deferrent, sententiaeque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem omnes suas stipendiis militum, et circa amicos liberalitatibus minuit; verum aerarium opulentum reliquit. PIVS propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium, villam suam, milliario ab urbe XII, vitae anno LXXIII. imperii XXIII, atque inter divos relatus est, et merito consecratus.

V. Post hunc imperavit MARCVS ANTONINVS VERVS, haud dubie nobilissimus; quippe cum eius origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet: et cum eo L. ANNVS ANTONINVS VERVS. Tumque primum Romana respublica duobus, aequo iure imperium administrantibus, paruit:
cum

cum usque ad eos, singulos semper habuisset Augulos. Hi et genere inter se coniuncti fuerunt, et adfinitate. Nam Verus Annius Antoninus, M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Faustinam iuniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Traiani tum primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiae et circa Armeniam agens, multa per duces, et ingentia patravit: Seleuciam, Assyriae urbem nobilissimam, cum quadraginta millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque socero triumphavit. Obiit tamen in Venetia, cum a Concordia civitate Altinum proficisceretur, et cum fratre in vehiculo federet, subito sanguine ictus, casu morbi, quem Graeci *αποπληξιν* vocant. Vir ingenii parum civilis; reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obisset undecimo imperii anno, inter deos relatus est.

VI. Post eum MARCVS ANTONINVS solus rempublicam tenuit, vir, quem mirari facilius quis, quam laudare possit. A principio vitae tranquillissimus: adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex moerore mutaret. Philosophiae deditus Stoicae; ipse

etiam non solum vitae moribus ; sed etiam eruditione philosophus : tantae admirationis adhuc iuvenis, ut eum successorem paraverit Hadrianus relinquere : adoptato tamen Antonino Pio, generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret. Institutus est ad philosophiam per Appollonium Chalcedonium ; ad scientiam literarum Graecarum, per Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto, orator nobilissimus, docuit. Hic cum omnibus Romae aequo iure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio, liberalitatis promptissimae : provincias ingenti benignitate et moderatione tractavit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestae sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum : sed quantum nulla memoria fuit, adeo, ut Punicis conferatur. Nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam, Romae ac per Italiam provinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiae languore defecerint. Ingenti ergo labore et moderatione, cum apud Carnuntum iugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi, Vandalis, Sarmatae, Suevi, atque omnis barbaria commoverat : multa hominum millia interfecit : ac Pannoniis servitio liberatis, Romae rursus
cum

cum Commodo Antonino, filio suo, quem iam Caesarem fecerat, triumphavit. Ad huius belli usum, aerario exhausto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere provincialibus aut senatui aliquid vellet; instrumentum regii cultus, facta in foro divi Traiani sectione, diftraxit: vasa aurea, pocula crystallina et murrhina, uxoriam ac suam sericam ac auream vestem; multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses ea venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emtoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Hic permisit viris clarioribus, ut convivium eodem cultu, quo ipse, et ministris similibus, exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam rempublicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII imperii anno, vitae LXI, et omnibus certatim adniventibus, inter divos relatus est.

VII. Huius successor L. ANTONINVS COMMODVS nihil paternum habuit: nisi quod contra Germanos feliciter et ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. Sed luxuria et obscenitate depravatus, gladiatorii armis

mis saepissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus saepe dimicavit. Obiit morte subita atque adeo, ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII post patrem, et VIII mensibus imperasset; tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus iudicaretur.

VIII. Huic successit PERTINAX, grandaeus iam, ut qui septuagenariam attigisset aetatem; praefecturam urbi tum agens, ex Senatusconsulto imperare iussus. Octogesimo imperii die, praetorianorum militum seditione, et Iuliani scelere occisus est.

IX. Post eum SALVIVS IVLIANVS rempublicam invasit, vir nobilis et iure peritissimus; nepos Salvii Iuliani, qui sub divo Hadriano *perpetuum* composuit *edictum*. Victus est a Severo apud Mulvium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem, postquam coeperat imperare.

X. Hinc imperii Romani administrationem SEPTIMIUS SEVERVS accepit: oriundus ex Africa, provincia Tripolitana, oppido Lepti. Solus omni memoria et ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci advocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac
 varia

varia officia atque honores, usque administrationem totius reipublicae venit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem eius Pertinacis, qui a Iuliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, natura saevus: bella multa, et feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: et Arabas interiores et Adiabenos Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus, et Arabicus Adiabenicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Iuliano, Caesarem se in Gallia fecit: victusque apud Lugdunum est, et interfectus. Severus autem praeter bellicam gloriam etiam civilibus studiis clarus fuit, et literis doctus, philosophiae scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, vallum per XXXII millia passuum a mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno sexto decimo, mense tertio; et divus appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassianum et Getam: sed Bassiano Antonini nomen a senatu voluit imponi. Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus; patrique successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim perit.

XI. MARCVS igitur AVRELIVS ANTONINVS BASSIANVS, idemque CARACALLA, morum fere paternorum fuit; paullo asperior, et minax. Opus Romae egregium fecit lavacri, quae Antoninianae appellantur; nihil praeterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui novercam suam Iuliam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, molliens adversum Parthos expeditionem, anno imperii VI, mense II, vix egressus aetatis XLIII annum, funere publico elatus est.

XII. OPILIVS deinde MACRINVS, qui praefectus praetorio erat, cum filio DIADUMENIANO facti imperatores, nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt. Nam imperium eorum duum mensium et unius anni fuit. Seditione militari ambo pariter occisi sunt.

XIII. Creatus est post hos M. AVRELIVS ANTONINVS. Hic Antonini Caracallae filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam ingenti et militum et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissime et obscenissime vixit, biennioque post et VIII mensibus tumultu interfectus est militari; et cum eo mater Soemias.

XIV.

XIV. Successit huic AVRELIVS ALEXAN-
 DER; ab exercitu Caesar, a senatu Augustus
 nominatus; iuvenis admodum: susceptoque ad-
 versus Persas bello, Xerxem eorum regem
 gloriosissime vicit. Militarem disciplinam seve-
 rissime rexit; quasdam tumultuantes legiones
 integras exauctoravit. Adfessorem habuit, vel
 scrinii magistrum, Ulpianum, iuris conditorem.
 Romae quoque favorabilis fuit. Periit in Gal-
 lia, militari tumultu, tertio decimo imperii an-
 no, et die VIII; in matrem suam Mammaeam
 unice pius.

LIBER NONVS.

I. Post hunc MAXIMINVS ^{ex} corpore mi-
 litari primus ad imperium accessit sola militum
 voluntate, cum nulla senatus intercessisset au-
 ctoritas: neque ipse senator esset. Is bello ad-
 versus Germanos feliciter gesto, cum a militi-
 bus imperator esset appellatus, a Pupieno Aqui-
 leiae occisus est, deserentibus eum militibus
 suis, cum filio adhuc puero, cum quo impera-
 verat triennio et paucis diebus.

II. Postea tres simul Augusti fuerunt, PV-
 PIENVS, BALBINVS, et GORDIANVS: duo
 superiores obscurissimo genere, Gordianus no-
 bilis: quippe cuius pater, senior Gordianus,
 consensu militum, cum proconsulatum Africae
 gere-

gereret; Maximino imperante, princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus et Pupienus, in palatio interfecti sunt; soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus admodum puer, cum Tranquillinam Romae duxisset uxorem, Ianum geminum aperuit, et ad orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit, proeliisque ingentibus Persas adflixit. Rediens haud longe a Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Miles ei tumulum vigesimo milliario a Circesio, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, aedificavit, exsequias Romam revexit; ipsum divum appellavit.

III. PHILIPPI duo, filius ac pater, Gordiano occiso, imperium invaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria profecti sunt. His imperantibus millesimus annus Romae urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronae, Romae iunior. Annis quinque imperaverunt. Inter divos tamen relati sunt.

IV. Post hos DECIVS, e Pannonia inferiore Budaliae natus, imperium sumsit. Bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit.
Filium

Filium suum Caesarem fecit Romae lavacrum aedificavit. Cum biennio ipse et filius imperassent, uterque in barbarico interfecti sunt, et inter divos relati.

V. Mox imperatores creati sunt GALLVS HOSTILIANVS, et Galli filius VOLVSIANVS. Sub his Aemilianus in Moesia res novas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnae interfecti sunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, et morbis, atque aegritudinibus notus eorum principatus fuit. AEMILIANVS obscurissime natus obscurius imperavit, ac tertio mense extinctus est.

VI. Hinc LICINIVS VALERIANVS in Rhaetia et Norico agens, ab exercitu imperator, et mox Augustus est factus. GALLIENVS quoque Romae a senatu Caesar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, et pene exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignavia. Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam
iue-

iuvenis in Gallia et Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Murfam Ingenuo, qui purpuram sumserat, et Trebelliano. Diu placidus et quietus, mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendae reipublicae habenas probrosa ignavia et desperatione laxavit. Alamanni vastatis Galiis, in Italiam irruerunt. Dacia, quae a Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos. Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetraverunt, et civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi Mesopotamia occupata, Syriam sibi coeperunt vindicare.

VII. Tum iam desperatis rebus, et deleto pene imperio Romano, POSTVMVS in Gallia, obscurissime natus, purpuram sumsit: et per annos decem ita imperavit, ut consumptas pene provincias ingenti virtute et moderatione reparaverit: qui seditione militum interfectus est, quod Mogontiacum, quae adversum eum rebel- laverat, L. Aeliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisse. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit, et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed cum nimiae libidinis esset, et matrimonia aliena corrumperet, Agrippinae occisus est, actua-

aetuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore praefidis administrans, absens a militibus imperator electus est, et apud Burdegalam purpuram sumxit: seditiones multas militum pertulit. Sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenathum Persae victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenathus penetravit. Ita, Gallieno rempublicam deferente, Romanum imperium in Occidente per Postumum, per Odenathum in Oriente servatum est.

VIII. Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est, imperii anno nono: CLAUDIVSque ei successit, a militibus electus, a senatu appellatus Augustus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes, ingenti proelio vicit. Parcus vir ac modestus, et iusti tenax ac reipublicae gerendae idoneus: qui tamen intra imperii biennium morbo interiit, et divus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur. QVINTILIVS post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est, vir unicae moderationis et civilitatis, aequandus fratri, vel praeponendus. Consensu senatus appellatus Augustus septimo decimo die imperii occisus est.

IX. Post

IX. Post eum AVRELIANVS suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus: vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate revocavit. Superavit in Gallia Tetricum, apud Catalaunos: ipso Tetrico prodeunte exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per literas occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur:

Eripe me his invicte malis:

Zenobiam quoque, quae occiso Odenatho marito orientem tenebat, haud longe ab Antiochia sine gravi proelio cepit, ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisque, egit, curram praecedentibus Tetrico et Zenobia, qui quidem Tetricus corrector Lucaniae postea fuit: ac privatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romae reliquit. Hoc imperante etiam monetarii in urbe rebellaverunt, vitiatas pecuniis, et Felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultima crudelitate compefcuit: plurimos nobiles capite damnavit: saevus et sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filii sororis interfector:

Et or: disciplinae tamen militaris, et morum dissolutorum magna ex parte corrector. Urbem Romam muris firmioribus cinxit: templum Soli aedificavit: in quo infinitum auri gemmarumque constituit. Provinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Moesia, desperans eam posse retinere: adductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae, in media Moesia collocavit: appellavitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit, et est in dextra Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeva. Occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit adnotata falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut praeveneretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin et Heracleam est stratae veteris. Locus Coenophurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit. Meruit quoque inter divos referri. Imperavit annos quinque, menses VI.

X. TACITVS post hunc suscepit imperium, vir egregie moratus, et reipublicae gerendae idoneus. Nihil tamen clarum potuit ostendere, intra sextum mensem imperii morte praeventus. FLORIANVS, qui Tacito successerat, duobus mensibus, et diebus XX in imperio fuit; neque quicquam dignum memoria egit.

Eutropius.

G

XI.

XI. Post hunc PROBVS, vir illustris gloria militari, ad administrationem reipublicae accessit. Gallias a barbaris occupatas ingenti proeliorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Syrmium, et Aureum apud Moesiam superiorem vineis consevit, et provincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta dixit, brevi milites necessarios non futuros, vir acer, strenuus, iustus, et qui Aurelianum aequaret gloria militari, morum autem civilitate superaret. Interfectus est tamen Syrmii, tumultu militari, in turri ferrata. Imperavit annos VI, menses quatuor.

XII. Post hunc CARVS est factus Augustus, Narbonae natus in Gallia: qui confestim Carinum et Numerianum filios, Caesares fecit, cum quibus regnavit duobus annis. Sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos proelio fudit: Cochen et Ctesiphontem, urbes nobilissimas, cepit: et cum castra supra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periit. NUMERIANVS quoque filius eius, quem secum ad Persas duxerat, adole-

adolescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui focer eius erat, per insidias occisus est, et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset imperium, foetore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, foetore commoti, diductis lecticulae palliis, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt. Interea CARINVS, quem Caesarem ad Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus sceleribus inquinavit: plurimos innoxios, fictis criminibus, occidit: matrimonia nobilia corrupt; condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxaverant, perniciosus fuit. Ob quae omnibus hominibus invisus, non multo post poenas dedit.

XIII. Nam de Perfide victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Caesarem insidiis perdidisset, DIOCLETIANVM imperatorem creavit, Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribae filius, a nonnullis Anulini fenatoris libertinus fuisse credatur. Is prima militum concione iuravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum, et cum iuxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus, manu Diocletiani percussus est.

G 2

Postea

Postea Carinum, omnium odio et detestatione viventem, apud Margum ingenti proelio vicit, proditum ab exercito suo, quem fortiorem habebat: certe desertum, inter Viminacium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum positus, cum tumultum rustici in Gallia concitassent, et factioni suae Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum et Aelianum: ad subigendos eos Maximianum Herkulium Caesarem misit; qui levibus proeliis agrestes domuit, et pacem Galliae reformavit. Per haec tempora etiam Carausius, qui vilissime natus, strenuae militiae ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, multis barbaris saepe captis, nec praeda integra aut provincialibus reddita, aut imperatoribus missa; cum suspicio esse coepisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum praeda exciperet, atque hac se occasione ditaret; a Maximiano iussus occidi, purpuram sumsit, et Britannias occupavit.

XIV. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatae essent, Carausius in Britanniis rebelaret, Achilleus in Aegypto, Africam Quingentiani infestarent, Narseus Orienti bellum inferret; Diocletianus **MAXIMIANVM HERCVLIVM**

LIVM ex Caesare fecit Augustum, Constantium et Maximianum Caesares: quorum Constantius per filiam nepos Claudii traditur: Maximianus Galerius in Dacia haud longe a Sardica natus, atque ut eos etiam adfinitate coniungeret, Constantius privignam Herculi Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres, habuit: Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax convenit. Eum post septennium Allectus, socius eius, occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Asclepiodoti, praefecti praetorio, est oppressus. Ita Britanniae decimo anno receptae.

XV. Per idem tempus a Constantino Caesare in Gallia pugnatum est circa Lingonas: die una adversam et secundam fortunam expertus est. Nam cum, repente barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus tam praecipiti necessitate, ut clausis portis in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis, adventante exercitu, sexaginta fere millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit, domitis Quingentianis, et ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriae Achilleum octavo fere mense superavit, eumque interfecit. Victoria acerbe usus

est; totam Aegyptum gravibus proscriptionibus caedibusque foedavit. Ea tamen occasione ordinavit provide multa, et disposuit; quae ad nostram aetatem manent. Galerius Maximianus primo adversus Narseum proelium habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis, quam ignave dimicasset. Admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, et ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisset. Mox tamen per Illyricum Moesiamque contractis copiis, rursus cum Narseo, Hormisdæ et Saporis avo, in Armenia maiori pugnavit successu ingenti, nec minore consilio, simulque fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite suscepit. Pulso Narseo castra eius diripuit, uxores, sorores, liberos cepit; infinitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam: ipsum in ultimas regni solitudines egit, quare ad Diocletianum, in Mesopotamia cum praefidiis tum morantem, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps atque simul, et viritum bella gesserunt, Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

XVI. Diocletianus moratus callide fuit, fagax praeterea, et admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere. Diligentissimus tamen et follertissimus princeps; et qui imperio Romano primus regiae consuetudinis formam magis, quam Romanae libertatis, invexit: adorarique se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia. Herculus autem propalam ferus, et incivilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturae suae indulgens, Diocletiano in omnibus, etiam severioribus consiliis, obsecutus est. Cum tamen ingravescente aevo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculo fuit, ut in privatam vitam concederent, et stationem tuendae reipublicae viridioribus iunioribusque mandarent. Cui aegre collega obtemperavit, tamen uterque una die privato habitu imperii insigne mutavit, Nicomediae Diocletianus, Herculus Mediolani, post triumphum inclitum, quem Romae ex numerosis gentibus egerant, pompa ferculorum illustri, qua Narsei coniuges sororesque et liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus, alter in Lucaniam. Diocletianus privatus in villa, quae haud procul a Salonis est, prae-

claro otio fenuit ; inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad privatae vitae statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut, cum privatus obisset, inter divos tamen referretur.

LIBER DECIMVS.

I. His igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicae CONSTANTIVS et GALERIVS Augusti creati sunt : divisusque inter eos ita Romanus orbis, ut Galliam, Italiam, et Africam, Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtinerent : sumtis duobus Caesaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiae atque Africae administrandae sollicitudinem recusavit : vir egregius et praestantissimae civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum adfectans : ducensque *melius, publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.* Adeo autem cultus modici, ut feriat diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit : praecipue quod Diocletiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius evaserant.

Obiit

Obiit in Britannia Eboraci, principatus anno tertio decimo, atque inter divos relatus est.

II. Galerius vir et probe moratus, et egregius in re militari, cum Italiam quoque, sidente Constantio, administrationi suae accessisset, Caesares duos creavit, MAXIMINVM, quem Orienti praefecit: et SEVERVM, cui Italiam dedit: ipse in Illyrico commoratus est. Verum Constantio mortuo, CONSTANTINVS, ex obscuriori matrimonio eius filius, in Britannia creatus est imperator, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea praetoriani, excitato tumultu, MAXENTIVM Herculi filium, qui haud procul ab urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt. Quo nuntio Maximianus Hercules ad spem arrectus resumendi fastigii, quod invitus amiserat, Romam advolavit e Lucania, quam sedem privatus elegerat, in agris amoenissimis consensescens Diocletianumque etiam per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit. Sed adversum motum praetorianorum atque Maxentii, Severus Caesar Romam missus a Galerio, cum exercitu venit; obsidensque urbem, militum suorum scelere desertus est. Auctae Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fugiens Ravennae interfectus est. Hercules tamen Maximianus post haec in concione exercitus filium Maxentium

tium nudare conatus, seditionem et convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur: moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Galliis et militum et provincialium ingentiam favore regnabat, caesis Francis atque Alamanis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit. Detectis igitur insidiis per Faustam filiam, quae dolum viro nuntiaverat, profugit Herculeus, Massiliaeque oppressus (ex ea etenim navigare ad filium praeparabat) poenas dedit iustissimo exitu: vir ad omnem asperitatem saevitiamque proclivus, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers.

III. Per hoc tempus a Galerio LICINIVS imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus et officii acceptus: mors Galerii confestim secuta est. Itaque respublica tum a novis quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino et Maxentio, filiis Augustorum, Licinio et Maximino, novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno bellum adversum Maxentium civile commovit; copias eius multis proeliis fudit: ipsum postremo Romae adversum nobiles omnibus exitiis saevientem, apud pontem Mulvium vicit,

cit, Italiaque est potitus. Non multo deinceps in Oriente quoque adversus Licinium Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tharsum morte praevenit.

IV. CONSTANTINVS tamen vir ingens, et omnia efficere nitens, quae animo praeparasset, simul principatum totius orbis adfectans, Licinio bellum intulit, quamvis necessitudo et affinitas cum eo esset: nam soror Constantia nupta Licinio erat; ac primo eum in Pannonia, ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruente, repentinus oppressit: omnique Dardania, Moesia, Macedonia potitus, numerosas provincias occupavit. Varia deinceps inter eos bella, et pax reconciliata, ruptaque est. Postremo Licinius navali et terrestri proelio victus, apud Nicomediam se dedit; et contra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto et tribus Caesaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Galliae, Orienti, Italiaeque praeessent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantum Constantinus ex illa favorabili animi docilitate mutavit. Primum necessitudines persecutus, Crispum filium, egregium virum, et foreris filium, commodae indolis juvenem, interfecit; mox uxorem; post numerosos amicos. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus.

Inni =

Innumerae in eo animi corporisque virtutes clauerunt. Militaris gloriae appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit: verum ita, ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos, post civile bellum, varie profligavit, pace ad postremum data; ingentemque apud barbaras gentes memoriam gratiae collocavit. Civilibus artibus et studiis liberalibus deditus; adfectator iusti amoris, quem omni sibi et liberalitate et docilitate quaesivit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum praetermittens, quo opulentiores eos clarioresque praestaret. Multas leges rogavit, quasdam ex bono et aequo, plerasque superfluas, nonnullas severas. Primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romae aemulam faceret. Bellum adversus Parthos moliens qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno et trigesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obfit. Denunciata mors eius etiam per crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquam diu fulsit: eam Graeci κομήτην vocant; atque inter divos meruit referri.

V. Successores filios tres reliquit: atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Caesar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, et Constantio, patruole suo, sinente potius, quam iuben-

iubente. CONSTANTINVM porro, fratri bellum inferentem, et apud Aquileiam inconsultius proelium adgressum, Constantis duces interemerunt. Ita respublica ad duos Augustos redacta. CONSTANTIS imperium strenuum aliquamdiu, et iustum fuit, mox cum et valetudine improspere, et amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militibus iniucundus esset, factione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis, in castro, cui Helenae nomen est, anno imperii decimo septimo, aetatis trigesimo: rebus tamen plurimis strenue in militia gestis, exercituique per omne vitae tempus sine gravi crudelitate terribilis.

VI. Diversa CONSTANTINI fortuna fuit. A Persis enim multa et gravia perpeffus, saepe captis oppidis, obsessis urbibus, caesis exercitibus; nullumque ei contra Saporem prosperum proelium fuit; nisi quod, apud Singaram, haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pugnam seditiose et stolide, contra rationem belli, die iam praecipiti, poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias, obtinente, etiam Illyricum res novas habuit. VETRANIONE ad imperium consensu militum electo: quem grandaeum iam, et cunctis amabilem diuturnitate et felicitate militiae, ad tuendum Illyricum, principem creaverunt;
virum

virum probum et morum veterum, ac iucundae civilitatis; sed omnium liberalium artium expertem; adeo, ut ne elementa quidem prima literarum, nisi grandaevus et iam imperator, acceperit. Sed a Constantio, qui ad ultionem fraternalis necis, bellum civile commoverat abrogatum est Vetranioni imperium: qui novo inusitatoque more, consensu militum deponere insigni compulsus est. Romae quoque tumultus fuit; Nepotiano, Constantini sororis filio, per gladiatoriam manum imperium invadente; qui saevis exordiis dignum exitum nactus est. Vigesimo enim atque octavo die a Magnentianis ducibus oppressus, poenas dedit: caputque eius pilo per urbem circumlatum est: gravissimaeque proscriptiones et nobilium caedes fuerunt. Non multo post Magnentius apud Mursam profligatus acie est, ac pene captus. Ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumtae sunt, ad quaelibet bella externa idoneae, quae multum triumphorum possent securitatisque conferre.

VII. Orienti mox a Constantio Caesar est datus patruum filius GALLVS: Magnentiusque diversis proeliis victus, vim vitae suae apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio mense septimo: frater quoque eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Caesarem miserat. Per haec tempora etiam a Constantio, multis incivilibus

ge-

gestis, Gallus Caesar occisus est: vir natura ferus, et ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Silvanus quoque in Gallia rex novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est, solusque imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus fuit. Mox IULIANVM Caesarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem: tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique foeda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia iam calamitate nutaret: a quo modicis copiis apud Argenteratum, Galliae urbem, ingentes Alemannorum copiae extinctae sunt, rex nobilissimus captus: Galliae restituae. Multa postea per eundem Iulianum egregie adversum barbaros gesta sunt: submotique ultra Rhenum Germani, et finibus suis Romanum imperium restitutum. Neque multo post, cum Germaniciani exercitus a Galliarum praesidio tollerentur, consensu militum Iulianus factus Augustus est: interiectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus, Constantio Parthicis bellis occupato: qui, rebus cognitis, ad bellum civile conversus, in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque, anno imperii octavo et trigesimo, aetatis quinto et quadregesimo, meruitque inter divos referri: vir egregiae tranquillitatis, placidus, nimis amicis et familiaribus credens; mox etiam uxoribus de-

deditor; qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit; familiarium etiam locupletator; neque inhonores sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia: ad severitatem tamen propensior, si suspicio imperii moveretur; mitis alias, et cuius in civilibus magis, quam in externis bellis, sit laudanda fortuna.

VIII. Hinc IVLIANVS rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida et castella Perfarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconsultius proeliis inserit, hostili manu interfectus est, VI Kalend. Iulias, imperii anno septimo, aetatis altero et trigesimo: atque inter divos relatus est. Vir egregius et rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus: Graecis doctior, atque adeo, ut Latina eruditione nequaquam cum Graeca scientia conveniret: facundia ingenti et prompta, memoriae tenacissima, in quibusdam philosopho propior. In amicos liberalis: sed minus diligens, quam tantum principem decuit; fuerunt enim nonnulli, qui vulnere gloriae eius inferrent. In provinciales iustissimus, et tributorum, quatenus fieri posset, repressor, civilis in cunctos: mediocrem habens
aera-

aerarii curam : gloriae avidus, ac per eam animi plerumque immodici. Nimius religionis Christianae infectator ; perinde tamen, ut cruore abstineret ; Marco Antonino non abfimilis : quem etiam aemulari studebat.

IX. Post hunc IOVIANVS, qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus lectus est : commendatione patris, quam sua, militibus notior. Qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero proelio victus, pacem cum Sapore, necessariam quidem, sed ignobilem fecit : multatus finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita, quod ante eum annis mille centum et duobus de viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium, per Pontium Telesinum, et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia sub iugum missae sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis, omnibus his bellis, quae commemoravi, factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit. Sed dum aemulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriae parum consumit.

Eusebius.

H

luit,

luit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiae finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners, neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimia cruditate, inter coenandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kalend. Martias: aetatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno; ac benignitate principum qui ei successerunt, inter divos relatus est. Nam et civilitati propior, et natura admodum liberalis fuit.

X. Is status erat Romanae rei, Ioviano eodem et Varroniano COSS. anno urbis conditae millesimo centesimo et nono decimo. Quia autem ad inclitos principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stilo maiore dicenda sunt; quae nunc non tam praetermittimus, quam ad maiorem scribendi diligentiam reservamus.

FINIS.

Muffer diesem sind bereits gedruckt worden
und zu haben,

C. Iul. Caesaris Commentarii de Bello gallico et civili, accedunt Libri de Bello Alexandrino, Africano et Hispaniensi, ex recensione Franc. Oudendorpii, 2 Partes, 57 fr. oder 15 ggr.

M. Tullii Ciceronis de Oratore Libri III. ex recensione Graevii aliorumque, 27 fr. oder 7 ggr.

— de Officiis Libri tres, ex rec. Graevii aliorumque, 15 fr. oder 4 ggr.

— Cato Maior seu de Senectute, Laelius sive de Amicitia, Paradoxa, Somnium Scipionis et Q. T. Ciceronis de Petitione consulatus Libellus, ex recensione Graevii aliorumque, 15 fr. oder 4 ggr.

— Selectarum Orationum Liber, ex recensione Graevii aliorumque, 30 fr. oder 8 ggr.

— Epistolae selectae, ex recensione Graevii aliorumque, 12 fr. oder 3 ggr.

H 2

M. Tul-

M. Tullii Ciceronis de Natura Deorum Libri III ex recensione Gronovii et editionis Bipontinae, 18 fr. oder 5 ggr.

Q. Curtii Rufi historia Alexandri magni, ex recensione Freinshemii cum Supplementis. 40 fr. oder 10 ggr.

Eutropii Breviarium historiae Romanae ex recensione H. Verheyk. 12 fr. oder 3 ggr.

Lucii Annaei Flori, Epitome rerum Romanarum Libri IV. accesserunt L. Ampelii Liber memorialis ex recensione Duckeri, item excerptiones chronologicae auctore Freinshemio, 20 fr. oder 6 ggr.

Quinti Horatii Flacci Opera ex recensione Gesneri, 30 fr. oder 8 ggr.

Iustini Historiarum Libri XXXIV. ex recensione Gronovii, 30 fr. oder 8 ggr.

D. Junii Iuvenalis Aquinatis Satyrae, ex recensione Henr. Christiani Henninii, et A. Persii Flacci Satyrae ex recens. Casauboni. 20 fr. oder 5 ggr.

Pom-

Pomponii Melae, de situ orbis Libri III. ex
recensione Isaaci Vossii atque Gronovii.
9 fr. oder 3 ggr.

Cornelii Nepotis Vitae excellentium Impe-
ratorum ex recensione Harlesii, 15 fr. oder
4 ggr.

Publii Ovidii Nasonis Tristium Libri V. ex
recensione Petri Burmanni, 15 fr. oder
4 ggr.

— Metamorphoseon Libri XV. ex recen-
sione Petri Burmanni, 5 $\frac{1}{2}$ fr. oder 14 ggr.

— Epistolarum ex Ponto Libri quatuor,
et eiusdem Ibis, ex recensione Petri Bur-
manni, 15 fr. oder 4 ggr.

— Fastorum Libri sex priores qui super-
sunt ex recensione Petri Burmanni, 18 fr.
oder 5 ggr.

— Heroides ex recensione Petri Burman-
ni, 15 fr. oder 4 ggr.

A. Persii Flacci Satyrae ex recensione Isaaci
Casauboni. 4 fr. oder 1 ggr.

H 3

Phaedri,

Phaedri, Augusti Liberti, Fabularum Libri
V. et novarum Fabularum Appendix, ex
recensione Petri Burmanni, 8 fr. oder
2 ggr.

C. Plinii Caecilii Secundi Epistolae ex re-
censione Longolii, 33 fr. oder 9 ggr.

— Panegyricus ex recensione Christiani
Gottl. Schwarzii, 12 fr. oder 3 ggr.

Caii Crispi Sallustii, quae exstant, item Epi-
stolae de Republica ordinanda, declama-
tio in Ciceronem et Pseudo-Ciceronis in
Sallustium ex recensione Cortii. 24 fr.
oder 6 ggr.

L. Senecae Tragoediae ex recensione Socie-
tatis Bipontinae aliorumque, 54 fr.
oder 14 ggr.

Caii Suetonii Tranquilli Caesarum XII.
Vitae ex recensione Burmanni aliorum-
que. 40 fr. oder 11 ggr.

C. Cornelii Taciti, de Situ moribus et Popu-
lis Germaniae Libellus et Iulii Agricolae
Vita, ad Exemplar Bipontinum, 8 fr.
oder 2 ggr.

Publii

Publii Terentii Afri Comoediae sex, ex recensione Zeunii, 30 fr. oder 8 ggr.

Valerii Maximi factorum dictorumque memorabilium Libri novem, ex recensione Torrenii. 45 fr. oder 12 ggr.

Velleii Paterculi historiae Romanae Libri duo, ex recensione Societatis Bipontinae. 15 fr. oder 4 ggr.

Publii Virgilii Maronis Opera ex recensione Heynii. 1 fl. oder 16 ggr.

Die übrigen noch fehlenden werden nach und nach gedruckt werden und herauskommen.

[Faint, mirrored handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

33.23
44

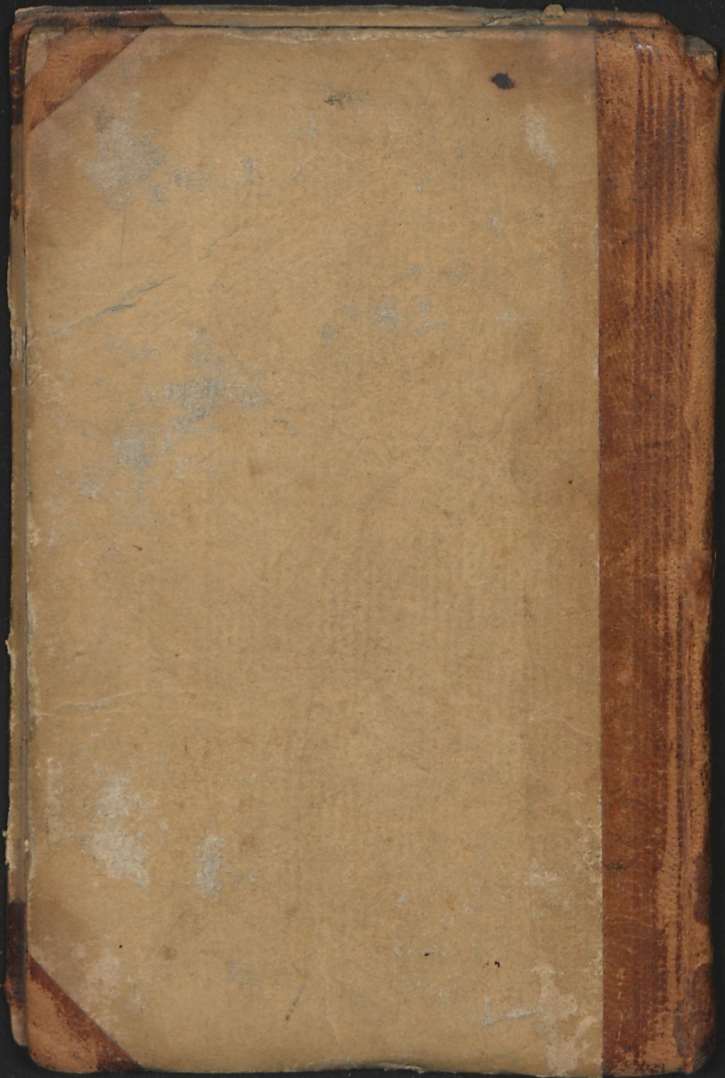
ULB Halle

3

006 230 083

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

Centimetres

EVTROPII
BREVIARIVM
HISTORIAE
ROMANAE.

—
E RECENSIONE
H. VERHEYK.

—
NORIMBERGAE, *A. 249.*
EX OFFICINA LIBRARIA RIEGELIANA,
M. D. CCC.

